

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Arii disputatio execranda et in omnibus repudianda - Cod.
Aug. perg. 149**

Augustinus, Aurelius

[Reichenau ?], [1. Hälfte 9. Jh.]

Augustinus: Liber II

[urn:nbn:de:bsz:31-42022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-42022)

in sermonibus nostris quid recte responderes inuenire potuisti. et tamen pene
ubique tacere noluisti. sed cum in alius tam multa dixeris. causae que inter nos
agitur. non necessaria & tempus loquendo consumseris. gratia tibi agenda
sunt. ubi nonnulla sic uidisti te refutare non posse. ut eam aliter summo silen
tio pretereire.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

INCIPI LIB. SECUNDUS.

RES IAM POSTULAT UT IN EO QUOD RELIQUUM EST
optulante dño impleam promissionem meam. In operis quippe huius
huius & oratio prius inquam ostendam refellere te non potuisse que dixi
deinde quantum necessarium uidebitur ego refellam que ipsa dixisti.
Quia ergo sicut adiuuante dō potui ostendi et que dixi non te potuisse refellere.
super est ut ea que dixisti. ego refellam sicut dō adiuuante potui ero. pro
res itaque prosecutiones tuas quibus continuo reddidi meas. in hac disputa
tione que nunc a me suscepta est. non retracto. ad illam uero ultimam
tam prolixam ut mihi de illo spatium responsionis auferret & ita redar
quam si uoluerit quinor regit ut ad quiescas lumini ueritatis. si contentio
nisi tenebras non amaueris. In primis ergo superflua tua detraham. ne
cessitate responsionis meae. causa quippe inter nos agitur. utrum pater
& filius et sp̄s sc̄i. diuersi uel tuos dicatis. an potius ut nos dicamus. unius sint
eiusdemque substantiae. cum conueniat inter nos patrem non esse que est
filius. nec filium esse que est pater. nec patrem esse uel filium qui sp̄s sc̄i est.
Quid quid dicitur tanta tuae prosecutionis prolixitate dixisti. unde
ostenderes alium esse patrem. alium esse filium. alium esse sp̄m sc̄m.
quando nobis cum agitur superfluum prorsus esse cognosce. et sit tibi & pug

nandi occurrerint sabliani. in eos ista nobis uobisq; communia si placet arma
 conuer-te; multa & iam locutus es ut probares magnum dñm eē dñm xp̄m
 Et hoc quid ad nos. cum hoc dicamus. & nos laudes quoque sp̄s sc̄i magnas ueraq;
 fudisti. sed nos ea augere possumus. negare. non itaque opus erat ut eas contra
 nos diceret. quas dicimus tecum; xp̄m sedere ad dexterā p̄ atris nonne patre
 confitemur. Quod tamen testimonium diuinorum eloquiorum sic probare
 uoluisti. tanquam idalicubi negaremus. xp̄m incarnate uenisse. utrique
 nouimus et tenemus. Sic adhibuisti ut hoc doceres diuina testimonia
 tanquam repugnemus. Hæc & alia que suis ostendam locis in quibus ope
 ran super uacua contriuisisti ut moras ne ceteris tempusque produceres.
 commerando adtingere debeo non redarguere disputando;

Dicis me auxilio principum munitum non loqui secundum timorem dī.
 Cum scias nobis esse preceptum orare pro regibus ut in agnitionem ueni
 ant uertatis. quod in quibus dñm esse completum nos dō agimus gratias. uos clo
 letis. Verba autem nostra recte intellegendis indicant. quis nostrum
 loquatur secundum timorem dī. utrum quis sic laudēt dñm patrem ut ad
 eius laudem referat quod sibi filium genuerit æqualem. An quis sic
 genitorem de honestate genitum. ut et illum dicat non potuisse gignere
 per omnia sui similem filium. et istum dicat non degenerasse iam natum
 sed degenerem natum.

Dicis uos colere xp̄m ut dñm omnis creature cui flectitur omne genu celer
 tum & infernorum. quem tamen Ideo patrie non uultis æqualem quia hoc
 pater donauit. At enim apostolus propter quod eum exaltauit & do
 nauit ei nomen quod est super omne nomen ut in nomine ihu omne genu
 flectatur et cetera. Nec queritis cui donauerit utrum homini andō.
 quando enim donauerit. euidenter apparēt humiliat inquit semet
 ipsum usque ad mortem mortem autem crucis propter quod & dñs eum
 exaltauit et donauit ei nomen si ergo propterea donauit ei nomen quod ē
 super omne nomen quia factus est obediens usque ad mortem crucis.

Numquid ante quam hoc fieret non erat alius dī filius dī uerbum dī apud dīm secl postea
quam propter hoc exaltatus est quia factus est obediens usque ad mortem crucis
tunc cepit esse alius dī filius unicus dī dī tunc cepit habere nomen quod est
super omne nomen quis hoc insipientissimus dixit. hoc ergo illi donatum est
ut hominis secundum quem filius factus est obediens usque ad mortem crucis. quod
iam habebat idem ipse dī filius dī de donatus equalis;

III. Obicis mihi quod dicam sp̄m sc̄m equalem eē filio. dico plane. da nquis testimonia
ubi adoratur sp̄s sc̄s. ut uideo hinc eum uis ostendi equalem xp̄o si adoratur ut xp̄i.
Iam ergo confiteri xp̄m patrem equalem quem tu ipse adorari confiteris ut patrem.
quales autem homines estis. quam religiosę humilitatis quis sp̄m sc̄m adorare
Non uultis. cum legatis. littera occidit. sp̄s autem uiuificat. non uultis ergo ad
orare. quem uiuificare animas non negatis. cum pater abraham homines adora
uerit. quia concesserunt ei monumentum ubi poneret mortuę corpus uxoris.
Sic enim scriptum est. uenit autem abraham plangere sartam et lugere. et sur
rogit abraham de supra morte eius et dixit filius ceth dicens peregrinus & adue
nasum ego uobiscum date ergo mihi possessionem monumenti ubi sepeliam
mortuum meum. Responderunt autem filii ceth ad abraham dicentes. absit
hoc dñe audinunc & nos rex ad tuas in nobis in electis monumentis nostris sepeli
mortuum tuum. nemo enim nostrum prohibet te a monumento tuo ut sepelias
mortuum tuum ibi. Surgens autem abraham adorauit plebem filiorum
ceth. Sed da nquis testimonia ubi adoratur sp̄s sc̄s. quasi non ex his quę legimus.
intelligimus aliqua & iam quę non legimus. sed ne querere multa compellat.
Tu ubi legisti patrem dīm ingentium uel innatum et tamen uerum est. quod
uero aliquotiens dixisti & iam filio esse incomparabilem patrem. nec legis. nec
uerum est. Si autem religionem quę colitur dī sicut dignum est cogitares.
multa plus esse cerneretis adoratum. Et homines enim sicut supra docui
asc̄s nouimus adoratos. templum uero non est factum ab hominibus. nisi
aut uero dō. sicut salomon fecit. aut eis qui pro diis habentur. sicut gentes
quę ignorant dīm. sp̄s autem sc̄s quodcum magno honore de dō dictum est.

1. qđ habet sp̄s sc̄s tēplū. quā eum legeres

non in manufactis templis habitat. sed corpus nostrum templum est sp̄s sc̄i.
et nec corpora nostra contempnas. membra sunt xp̄i. Qualis ergo est d̄i. cui templū
edificatur & adō. et de membris d̄i :

III Dicit xp̄m esse in dextera d̄i et interpellare pro nobis. quod cur nobis obicit sicū
non solum d̄m uerum & iam hominem agnoscis. Quid te igitur adiuuat quod
sedere ad dexteram patris ad sidue legitur. quid nobis non quidem in manibus
testimonis. sed tamen inaniter probare niteris quod fatemur.

IV Dicit uos sp̄m sc̄m competenter honorare ut doctorem. ut ducatorē ut inlu
minatorē. ut sc̄i ficatorē; xp̄m colere ut creatorem. patrem cum sin
cera deuotione adorare ut auctorem; si auctorem propterea dicit patre
quia de ipso est filius. non est autem ipse de filio. et quia de illo et de filio sic pro
cedit sp̄s sc̄s. ut ipse hoc dixerit filiō gignendo cum talem. ut & iam de ipso pro
cedat sp̄s sc̄s. sic creatorem sic dicit filium. ut creatorem non neges patrem.
nec sp̄m sc̄m. si denique sp̄m sc̄m sic dicit doctorem ducatorē in luminatore.
sc̄i ficatorē. ut hec opera nec patri audeas auferre nec filio. ista uia & iā
nostra sunt uerba. si autem alia idolatibis ponis in corde ut duos facias deos
unum maiorem id est patrem. alterum minorem id est filium. sp̄m uero sc̄m
ita omnium trium minimum fingas. ut nec d̄m nunc d̄p̄ere digneris. non ē
hec nostra fides. ac per hoc nec fides.

V Etiam hoc tibi ignoscimus. quod in per te usus uerbo xp̄m significasti ad ter
rena descendisse contagia. Et quia hoc interrogare uolui ut scires con
tagia. quomodo appellare debeamus. calumnias cēistas dicit et eas de philo
sophice artis instructione uenire arbitraris. sufficit mihi quod ita putasti
xp̄m ad terrena descendisse contagia. ut tamen confitereris nullum
habuisse peccatum.

VI Illud sane quod commemorauis partus animalium quecum terrena sint
atque mortalia hoc tamen gignunt quod ipsarum. ut homo hominem. canis
canem. puto quod non aspernatus horruisti. sed te aspernari atque orre
refinxisti. dicens tam fedam comparationem in illam tantam in mensitate

non debuit se produci. Cur enim hoc dixisti nisi ne tibi de ipsis corruptibilibus foetus
fauces ueritas premeret. et te respirare non sineret. sicut & facit. quandoquidem
creaturam corruptibilem cernitis. hoc quod ipse est gignere & fetum suum.
et dñm patrem omnipotentem creditis non potuit se nisi eius de generata
natura gignere unicum suum.

VIII. Sed dicit dñs dñm genuit. dñs dñm genuit. rex regem genuit. creator
creatorem genuit. bonus bonum genuit. sapiens sapientem genuit. clementem
clementem. potens potentem. Si sub his uerbis cauere te putas quod uobis
obicitur non credere uos dñm non potuisse gignere id quod est ipse. Et ideo
dicit dñs dñm genuit. dñs dñm genuit. & cetera. Cur ergo sic dixisti potens
potentem. Non dicit omnipotens omnipotentem. si quod sentis uis dicit.
dicit dñs maior dñm minorem genuit. dñs maior dñm minorem. rex maior
regem minorem. creator maior creatorem minorem. melior bonum.
sapientior sapientem. clementior clementem. potentior potentem.
Sicutem ista non dicit. & nihil minus quam pater habet filium habere con
sentis. Cur non dicit aequalem. et illa omnia cur non sic per curris ut dicit.
dñs aequalem dñm genuit. dñs aequalem dñm. rex aequalem regem. creator
aequalem creatorem. bonus aequaliter bonum. sapiens aequaliter sapientem.
clemens aequaliter clementem. potens aequaliter potentem. Sicutem
negas aequalem dic aperte esse degenerem. non enim quem dñm minorem
de dō maiore natum esse dicitis. Sicutem sicut infansem crescere sinitis.
ut aliquando suo patri esse ^{posse} aequalis. Ad hoc enim eum perfectum dicit
tis esse natum. non ut laus eius hinc cresceret. sed ut minor eius naturae
remaneret. & cum ista sentiat sequeris tamen & dicit. nihil subtraxit
pater in generando filium. quomodo nihil subtraxit pater in genera
do filium. quem non aequalem genuit sed minorem. An ideo nihil sub
traxit. quia nihil eorum que gignendo dedit. abstulit genito. ita sane
nihil subtraxit. sed & filius hominum qui prosperenas auitur. nihil au
fert creator iam natis. qui potius addit. ut quod defuit nascentibus

accedat crescentibus. quid ergo magnum de patre dixisti erga unicum filium.
 qui non ex nihilo uel ex aliqua materia factus. sed ex ipso natus est. quid magnum
 quia non subtraxit quod dedit. si quod dare potuit. non dando subtraxit.
 ubi est quod eum inuidum dixisti. An forte dare non potuit. ubi est om-
 nipotentia dei patris. prorsus adhuc articulum rescolligitur. ut dispa-
 ter. equalem sibi gignere filium. aut non potuerit. aut noluerit.
 si non potuit. infirmus. si noluit. inuidus inuenitur. sed utrumque hoc
 falsum est. pater igitur deus filius uerus equalis est. Si ergo ut laudas
 placet tibi quod a me commemoratum est. inuisibilia enim eius. per ea
 que facta sunt intellecta conspiciuntur. per id quod factum est. incre-
 dita uisibili. ut parentes id quod ipsi sunt generent. Intellege inuisi-
 bilem natiuitatem ueri filii in eodem patrem. dicas id quod non est ipse ge-
 nuisse. si autem hoc genuit quod est ipse. unam patris & filii esse substantiam
 negare nolite. **LVIII.**

COMPLECIO

MEVS DICI
NON POTEST

[An uero sequentia que sic conexuisti de cruce uel incarnatione xpi probare nobis
 uelles quod pater credimus. seruasti morem tuum. sed nihil tibi ad ista respon-
 dens. etiam ego seruo promissum meum. **IX.**

**De inuisibili filio cum ageremus quem consensisti esse inuisibilem secun-
 dum diuinitatem. qui prius solum patrem inuisibilem esse presumeras. ad rem non
 pertinentia multa dixisti de inuisibilibus creaturis. quod potest tunc iudicare
 qui legerunt. de inuisibilidō inter nos agitur. et hoc est quod questionem facit. Quia
 uer inuisibilem solum patrem dictū putatis ubi apostolus ait. in mortalium in-
 uisibilidō. Si dixisset solum patri. difficilior fortasse questio solueretur. quia uero
 dixit. solidō. non est utique contrarios. et unigenitus quippe in di forma
 & ipse ser in sua natura est inuisibilis. Unus enim & solus deus a nobis ipsa tri-
 nitas predicatur. quod utrum uerum sapimus in alius locis a nobis est demon-
 stratum. et ubi adhuc opus fuerit demonstrabitur. Nunc in ista
 questione non in merito potest moueri. quomodo de solidō qui est ipsa
 trinitas. dictum sit inuisibili solidō. cum sit & iam quedam inuisibilis**

31

ausis. ^{uero} minora uideri a maioribus. maiora a minoribus non uideri. quod quidem
postea perdidisti. quando uideri a filio confessus es patrem. cum & in ipsa diuinita-
tis substantia dicas filium minorem. patremque maiorem. sed quid dicitur
et de angelis qui semper uident faciem dei patris. nunquid propter regulam tuam
quam sine consideratione fixisti. putandi sunt angeli patre deo esse maiores.
sed eleganter te dixisti inuenisse quod diceres. Ubi aisti de filio. uidit ergo patrem
sed uidit incapabilem. nec actendis. quia etsi uidit incapabilem. quem sicut
puer capere non potuit. non tamen inuisibilem quem uidere potuit. Tu uicē
nobiscum. non de capabili et incapabili. sed de inuisibili et uisibili cum ista
diceret disputabas. Quia apostolus ait incapabili. sed ait inuisibili solidō. un-
de hoc testimonium pro te adhibendum putasti. ut hinc & iam de colorare
filium tanquam ipse in diuina forma inuisibilis non sit. Sed quoniam ueritate
conuictus. et filium confessus es inuisibilem. preparasti tibi quantum dixisti
mo sic dicere. inuisibilis inuisibilem genuit. quomodo dixisti potens poten-
tem. ut cum disputeretis. hoc te quomodo diceretur responderes inuisi-
bilior inuisibilem genuit. sicut potentior potentem. sapientior sapientē.
& cetera tua. sed quom sapienter ostendisti. filiopatrem incapabilem. filium uero
capabilem patri dixisti enim. uidit ergo patrem sed uidit incapabilem. pater maxi
autem inquit sic uidet filium utens in sinu suo. & habens. si non sapiunt nisi
qui carnaliter sapiunt. Si non quippe tibi fingis ut indeo aliquam capacitatem nec
maioris patris. qua filium minorem capiat atque contineat. sicut
hominem corporaliter capit domus. aut sicut sinus capit nutricis in-
fantem. ergo inter mirabilia xpi et hoc deputabitur. quia in forma
dei fuerat. ut cum prius portaretur in sinu patris. nunc sedet ad dex-
teram patris. abice ista puerilia uel anicularia phantasmata de
corde tuo & sinu patris ideo dictum accipe. ut intellegatur iste
genitus. ille genitor. non ut ille maior. hic minor. ^{na} si capabilis est
pater. filius uero incapabilis non est. non ueraciter dictum est. omnia
que habet pater mea sunt. quando quidem responderi potest. ecce

incapabilitatem habet pater. que non est tua; sed quoniam ueraciter dictum est quod ueritas dicit. et omnia que habet pater filii sunt. non potest non esse filii. quia utcumque sit incapabilitas patris. Et hanc dñi sententiam ubi ait. Omnia que habet pater mea sunt. tanquam redisti nam regulam ad uos siue conuincendos. siue quod magis cupimus corrigendos. per multa adhibere debemus. ut ubicumque aliquid tribueris patri. quod filio denegatis. ipsam fidelissimam testem contra errores uestros. uel contra mendacia producamus. quid opus est autem in eo ubi resistere. quod humanam sapientiam contendis esse uisibilem. cum ipsam animam humanam in qua est utique humana sapientia inuisibilem esse concesseris. Sed quod libet sentias de uera inuisibili creatura quantum ad dñm pertinere de quo inter nos agitur satis tibi demonstratum est non esse solum inuisibilem patrem.

XI. **P**utas dñm patrem cum filio & spū scō unum dñm esse non posse. time enim ne pater solus non sit unus dñs. sed pater & filius & spū scō unus dñs qui constat & tribus. Nolite timere. nulla sit partium inditate diuisio. unus est dñs pater & filius & spū scō. hoc est ipsa trinitas unus est dñs. de quo dictum est. quia nullus dñs nisi unus. et quid audi. isrl dñs dñs tuus dñs unus est. cum in & solo dō seruire nos sine ullo serupulo agnoscimus. quando audimus aut legimus. dñm dñm tuum adorabis & illi soli seruiet. Ne forte propter hæc uerba xpo cuius membra sumus. uel spū scō cuius templum sumus. Seruire uolumus. si quod dictum est dño dō tuo soli seruiet. sic acciperimus tamquam de solo patre & non de ipsa trinitate sit dictum. Nos autem cum queritur a uobis quem credatis esse de quo scriptum est. dñs dñs tuus dñs unus est. Respondetis dñs pater est. Itemque cum queritur de quo dño dō dictum sit. dñm dñm tuum adorabis & illi soli seruiet. rursus respondetis. de dō patre. Tunc uobis dicitur. si dñs est noster dñs unus est & hic pater est. quare uos duos facitis dominos deos dicendo & iam xpm esse dñm dñm. Item si pater est cui unus dño dō nostro soli seruiet dñs.

quomodo obtinueratis huic precepto. quatenus dno dō seruitis & xpō. neque enī
 illi soli seruit. & huic; secundum fidem autem rectam. quicumque ipsam trinitatem
 unum dnm dnm nostrum esse didicimus. profecto cum ei soli ea que dō debetur seruitute
 seruiamus. dno dō soli nos seruire confidimus. Ergo inquit dī pater pars est dī absit.
 tres enim persone sunt. pater & filius & sp̄s sc̄s. & hi tres quoniam unius substan
 tię sunt. unum & summe unum sunt. ubi nulla naturarum nulla est diuersitas
 uoluntatum. Si autem natura unum essent. non summe unum essent. si uero natura
 dispares essent. unum non essent. Huius ergo tres qui unum sunt. propter ineffabi
 lem coniunctionem dicitur quae ineffabiliter copulantur unus dī est. porro autē
 xp̄s una persona est gemine substantię. quia et dī & homo est. nec tamen dī
 p̄s huius persone dici potest. alioquin filius dī dī. antequam suscipere & formam
 serui non erat totus. & creuit cōm homo diuinitati eius accessit. quod si un
 a persona absurdissime dicitur. quia p̄s rei ullius esse non potest dī. quam
 tomagis pars trinitatis esse non potest. quicumque unus in tribus. Deinde
 ait apostolus qui adheret dno unus sp̄s est. Numquid huius unius p̄s est
 dñs. si enim hoc dicimus. quid aliud dicere deprehendimur. nisi quod augeatur
 adherente homine. & recedente minuatur. in trinitate igitur quod dī est.
 & pater dī est. et filius dī est. et sp̄s sc̄s dī est. et simul hi tres unus dī. nec
 huius trinitatis ter tiam pars est unus. nec maior pars duo quam unus est
 ubi. nec maius aliquid sunt quam singuli. quia spiritalis hæc non corporalis
 est magnitudo. qui potest capere caput. qui autem non potest. credat.
 & creuit ut quod credit intellegat. uerum est enim quod dicitur per pro
 phetam. nisi non credideritis non intellegetis. tunc impedixisti unum dnm
 non ex partibus esse compositum. & qui a patre hoc uis intellegi. ille inquit
 quod est. uirtus est ingenta simplex. et tamen in hac simplici uirtute quā
 multa commemoraueris. uide. nam superiora uerbatua sunt. dī dī ge
 nuit. dñs dnm genuit. rex regem genuit. creator creatorem genuit.
 bonus bonum genuit. sapiens sapientem genuit. clemens clementem
 genuit. potens potentem. Cur ergo in uirtute simplici quod est dī.

- NXXI

AVC

non timuisti tot com memorare uirtutes. ut enim omittam quatuor quas loco
superiore posuisti. & alias quas idem dicam quas enuntiare uirtutis nominibus
possum. Numquid bonitas. et sapientia et clementia et potentia partes sunt
unius uirtutis. quam simplicem esse dixisti; si dixeris partes sunt. simplex ergo
uirtus & partibus constat. & simplex ista uirtus te definiente. unus est deus. unum
ergo deum. & partibus compositum dicis. non dico inquis. non sunt ergo partes
et tamen quatuor sunt. & una uirtus est eademque simplex est. si ergo in una
patris persona. & plura inuenis et partes non inuenis. quanto magis pater
& filius et spiritus sanctus. & propter indiuiduam diuinitatem. unus est deus. et propter unius
cuiusque proprietatem tres personae sunt. et propter singulorum perfectio-
nem partes unius dei non sunt. uirtus est pater. uirtus filius. uirtus spiritus sanctus.
hoc uerum dicis. sed quod uirtutem de uirtute genitam. & uirtutem de uir-
tute procedentem. non uis eandem habere naturam. hoc falsum dicis. hoc
contra fidem rectam catholicam dicis.

XXXI

LXXII

Re dis ut queras a me quomodo sit Inuisibilis filius. unde iam dixi superius
quod uisum est esse dicendum. sed si ob hoc inquis filius inuisibilis
ate pronuntiat. eo quod oculis humanis contemplari non possit. Cur
non & caelestes uirtutes pariter inuisibiles pronuntias. quando nec ipse
optutibus humanis uideri possunt. Ita hoc dicis. quasi possit ab homine
comprehendi quis ille sit modus quo caelestes uirtutes sunt inuisibiles
aut ad hoc querendum esse debemus intenti dicente scriptura. Actior ac
nequior es. quod preceptum ipse contemnens ausus es dicere. angelum
uideri ab archangelo. archangelum ab angelo non uideri. Satis sit quod
ostendi non esse consequens. ut ideo credamus in formam diuisibilem filium
quia scriptum est. inuisibilis soli deo. quod tu de patre sic te accipere
demonstrabas. tanquam filius inuisibilis non sit. Cum eum & inuisibilis
creatorem scriptura testetur. uerum tu restat ut dicas. ambo quidem
inuisibiles sunt. id est et pater et filius. sed pater inuisibilior est. ac sic
dando aliquid patri quod non sit filii. Mendacem facis eundem filium.

dicentem omnia que habet pater mensunt;

Hoc & de potentia sapientis quod scilicet sit quidem potens & filius. sed potentior pater filio. ut auctoribus & doctoribus uobis. potuerit potenter potens nec potuerit omnipotentem gignere omnipotens; ac per hoc si habet pater omnipotentiam. quam non habet filius. falsum est quod ait filius. omnia que habet pater mensunt; Deinde si aliquid facit pater quod facere non potest filius. merito dicitur potentior pater quam filius. Cum uero dicat quecumque pater facit. hæc & filius similiter facit. Non nemelius auditur ipse quam uos. meliusque ipse creditur docenti quam decipientibus uobis. sed potentiam pater inquit a nemine filius uero accipit a patre. factumur & nos filium ab illo accepisse potentiam. de quo natus est potens. Patri uero potentiam nullus dedit. quia nullus eum genuit. gignendo enim dedit patri potentiam filio. sicut omnia que habent in substantia sua gignendo dedit ei quem genuit de substantia sua. sed queritur utrum tantam quantum ipsi est potentiam pater filio dedit. an minorem. Si tantam non solum potenter potens. Verum etiam omnipotentem genuisse dicitur. credatur. intellegatur. omnipotens; si minorem. quomodo omnia que habet pater filii sunt. si patris omnipotentia filio non est. Quomodo quecumque pater facit. hæc & filius similiter. Quod utique non potens si omnipotens non est; ac per hoc quod ait apostolus beatus et solus potens. non cogor de patre tantum modo accipere. sed de deo quod est ipsa trinitas. loquens enim ad timotheum. precipio inquit tibi coram deo qui uiuificat omnia & xpo ihu qui testimonium reddidit sub pontio pilato bonam confessionem ut serues mandatum sine macula inreprehensibile usque ad aduentum dni nostri ihu xpi. quem tempore proprio ostendet beatus & solus potens rex regum et dnus dominantium qui solus habet immortalitatem & lucem habitat inaccessibilem quem nemo hominum uidit nec uidere potest cui. est honor & gloria in secula seculorum; Nihil hic uideo dictum. quod non conueniat trinitati. sed ut nunc taceam de spu sco quem nec saltem minorem filio ^{dm} uultis. quia omnino dm esse non uultis. sufficit ut uos de patre conuincamur & filio; num quidem pater solus non & filius uiuificat.

omnia si dixerit pater est solum uiuicare omnia quomodo ergo que cumq; pater
facit hec & filius similiter facit. quando quidem pater ^{ut} putat uiuificat omnia
quod filius non facit. deinde ubi ait. sicut pater suscitatur mortuos & uiuifi-
cat. sic et filius quos uult uiuificat. quomodo uerum est si pater sine filio uiuifi-
cat omnia. proinde quod addidit. & xpo ihu qui testimonium reddidit sub
pontio pilato bonam confessionem. de filio proprie dicitur uoluit. quia filius
quidem sicut pater uiuificat omnia sub pontio pilato in forma serui filium
nouimus passum fuisse non patrem. deinde subiungit. ut serues mandatum
sine macula in reprehensibile. usque ad aduentum dñi m oftri ihu xpi que
temporibus propriis ostendit beatus & solus potens rex regum & dñs domi-
nantium; numquid enim uel uos dicere audetis filium non esse regem regum
et dñm dominantium. de quo inter cetera scriptum est in apocalypsi iohan-
nis. & ipse calcat torcular uinipotentis. & in tunica & in femore habet
nomen scribuntur rex regum & dñs dominantium; sed ne forte dicatis quod
nomen patris filius habeat scribuntur in ueste & in femore. alio loco eius-
dem libri superius legitur. et agnus uincet eos quoniam dñs dominantium
& rex regum; qui a propter secundum uos duo sunt reges regum. & domini
dominantium. et contra uos est. si de patre tantum ait apostolus beatus
est solus potens rex regum & dñs dominantium; Verum autem secun-
dum rectam fidem. ipsa trinitas unus est dñs beatus & solus potens
rex regum & dñs dominantium. qui solus habet immortalitatem. & lu-
cem habitat inaccessibilem; et quomodo erit uerum. accedite ad eum
& in luminamini. nisi quia hoc nemo potest si dēse quisq; presumpserit
sed si ipse dona uerit; immortalitatem autem dñs habere dicitur solus
quia est inmutabilis solus. in omni enim mutabili natura non nulla
mors est ipsa mutatio. quia facit aliquid in ea non esse quod erat. proin-
de & ipsa anima humana que propter eam dicitur immortalis. Quoniam
qualiter cumq; secundum modum suum numquam desinit uiuere. habet
tamen pro ipso suo modo quandam mortem suam; quia si uisite uiuere

& peccat. mortuū iustitū; si peccat rixerat & iustificatur. mortuū peccato. ut alias
 eius mutationes taceam de quibus longum est disputare. Et creaturum naturā celestium
 mori potuit. qui peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt. et demones falsi sunt
 quorum est diabolus princeps. & qui non peccauerunt. peccare potuerunt. Et cui
 cumque creature rationali prestat ut peccare non posset. non est hoc
 natura propria sed dignitas. Ac per hoc solus dī habet immortalitatem.
 qui non cuiusquam gratia sed naturā suā nec potuit nec potest aliquando con-
 uersione mutari. nec potuit nec poterit aliquā mutatione peccare. Quem
 secundum naturam quādā est. nemo hominum uidit nec uidere potest.
 Sed poterit aliquando. si ad illum numerum hominum pertinet. de quibus
 dictum est. Beati mundo corde qui a ipsi dīm uidebunt. Cui dō id est p. patri
 & filio et spūi scō quæ trinitas unus dī est honor et gloria in secula seculorū.
 amen. Absit autem ut quomodo putas. ideo sicut potentior pater filio.
 quia creatorem genuit pater. filius autem non genuit creatorem. neque
 enim non potuit sed non oportuit. Immoderata esset enim diuina generatio.
 si genuit filius. nepotem gigneret patri. quia & ipse nepos. nisi a uo suo
 pro nepotem gigneret. secundum uestram mirabilem sapientiam. In-
 potens diceretur. Similiter & iam ille sine nepotem non gigneret. a uo suo
 pro nepotem pro a uo suo. non a uo uobis appellaretur omnipotens. nec imple-
 retur generationis series. si semper alter & altero nasceretur. nec ea per-
 ficeret ullus. si non sufficeret unus. omnipotens itaque omnipotentē
 filium genuit. Quoniam quæcumque pater facit hæc & filius similiter
 facit. filium quippe ipsum genuit utique patris naturā non fecit.
 In illo & iam testimonio ubi ait apostolus. solus sapientidō. non dissimilis error
 est uester. sed quod uobis respondimus de potentia. hoc & iam de sapientia
 respondimus. si enim dixisset apostolus. solus sapienti patri. nec sic inde
 filium separaret. Non enim quia in apocalypsi de filio legitur habens
 nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse. ideo pater nescit hoc nomen.
 a quo est inseparabilis filius. sicut ergo scit & pater. quod nemo scire didicit

HIRONIA S

quomodo ergo...
 pater...
 suscit...
 rum est...
 quæ...
 potest...
 illud...
 ab...
 tum...
 otens...
 filium...
 p...
 n...
 sed...
 d...
 quoniam...
 reges...
 tum...
 Verum...
 datus...
 &...
 ut...
 fide...
 m...
 tabili...
 a non...
 ur...
 um...
 a...

nisi filius. quia inseparabiles sunt. sic & iam si dictum esset soli sapienti patri.
simul intellegere deberet & filius quia inseparabiles sunt. cum uero non sit
dictum soli sapienti patri sed soli sapienti dō. et dō unus ipsa trinitas.
Multo est facilius nobis huius solutio questionis. ut sic intellegamus soli
dō sapientem. sicut intelleximus solum potentem. id est patrem & filium & sp̄m sc̄m
qui est unus & solus dō cui soli seruire iussi sumus. ne male intellegentes. con-
tra hoc preceptum facere uideamur. quia & dō x̄p̄o eaque dō debetur seruitute
seruim. nēnim dictum est dōm dōm patrem adorabis & illi plus serues. ut seruire
permitteremur & filio. plus tamen patri tamquam maiori. minus autem
filio tamquam minori dō. sed dictum est dōm dōm tuum adorabis & illi soli serues.
Soli scilicet omnipotenti soli sapienti dō. ut uos repelleremini qui nolentes acci-
pere unum solum dōm patrem & filium et sp̄m sc̄m. & dicentes. unum dōm dōm
cui soli seruiendum est non esse nisi dōm patrem. & tamen etiam filium dōm
& dōm confitentes. apertissime duos deos et dominos maiorem unum
minorem alterum dicitis. & eos uos secundum errorem uestrum precep-
ti huius uolati esse monstratis. quia non soli maiori uerum etiam minori eaque
dō dō debetur seruitute seruitis. Nō autem dicit apostolus soli sapienti dō
cum scriberet ad romanos in fine epistole sic locutus est. Eiautem qui
potens est inquit uos confirmare secundum euangelium meum & p̄p̄-
conium ih̄u x̄p̄i secundum reuelationem misterii temporibus eternis
tacti manifestati autem nunc per scripturam prophetarum secundū
preceptum æterni dōi in obaudientiam fidei in omnes gentes cogniti soli
sapienti dō per ih̄u x̄p̄m cui gloria in secula seculorum. hoc est ei qui potens est
uos confirmare soli sapienti dō gloria in secula seculorum. Quod autem
interpositum est. per ih̄m x̄p̄m. utrum soli sapienti dō per ih̄m x̄p̄m esse
sapiens intellegatur. non participando sed gignendo sapientiam quod est
ih̄s x̄p̄s. an uero non per ih̄m x̄p̄m gloria dō soli sapienti uidetur ambigui
sed quis audeat dicere per ih̄m x̄p̄m fieri ut sit sapiens dō pater. cum secun-
dum substantiam suam non dubitandum sit eum esse sapientem. potiusq̄

est. hæc scio. distinguere autem inter illam generationem. et hanc processionem nescio.
non ualeo. non sufficio. ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis. sicut propheta de filio
loquens ait. generationem eius quis enarrabit. Itade spū scō uerisime dicitur. pro
cessionem eius quis enarrabit. satis sit ergo nobis. quia non est a seipso filius sed ab illo
de quo natus est. non est a seipso spū scī. sed ab illo de quo procedit. et quia ab utroque
procedit. Sicuti & iam ostendimus. unde & spū patris dicitur est. ubi legitur.
Sicut autem spū eius qui suscitauit xpm̄ a mortuis habitat in uobis. Et spū filii ubi legi-
tur. quia autem spū xpi non habet hic non est eius. non enim duos sunt spū scī.
tanquam singuli singulorum. unus patris & alter filii. sed unus potius patris
& filii. de quo uno spū scriptum est. & enim in uno spū nos omnes in unū corpus
baptizati sumus. siue iudei siue greci. siue serui siue liberi & omnes unum spū
potamus. Italioloco unum corpus & unus spū. Quid ergo hæc trinitas nisi
unius eiusdemque substantiæ est. quando quidem non de aliqua materia uel
de nihilo est filius. sed de quo est genitus. Itemque spū scī. non de aliqua materia
uel de nihilo est sed inde est unde procedit. Nos autem nec filium de patris sub-
stantia genitum uultis. & tamen eum nec ex nihilo nec ex ali^{qua} materia sed ex
patre esse conceditis. nec uideatis. quam necesse sit ut qui non est ex nihilo non est
ex aliqua re alia. sed ex dō. nisi ex dī substantia esse non possit. & hoc eē quod dī est. de quo
hoc est dī de dō. quocirca dī de dō natus. quia non aliud primus fuit. sed natura
co æterna de dō est. non est aliud. quam est ille. de quo est. hoc unius eiusdemque
nature. uel unius eiusdemque substantiæ. quodcum auditis. qualem cor habeatis ignoro
qui putatis nos dicere. sic filium natum natum esse de patre. quomodo nascuntur
de corporibus corpora. Et quoniam corruptibiliter ista nascuntur. accusatis nos
tanquam generationi unigeniti quæ de patre est. corporalem passionem
corruptionemque tribuamus. carnalibus quippe cogitationibus plenis sub-
stantiæ dī de seipsa gignere posse filium non putatis nisi hoc patiatur quod sub-
stantia quæ dō gignit patitur carnis. et tatis non scientes scripturas neque uir-
tutem dī. quando legitis. utrimus in uero filio eius ihū xpo. uerum dī filium
cogitate. hunc autem filium nullo modo uerum dī filium cogitatis si eum

qd

primus

omni esse deus
Nobis dante fieri
forte & in non
tura. Et in dī filio
de nihilo. aut de
dī filium patre
cum non esse de
patris de qua dicitur
ihū xpm̄ dīm nīm de
fieri. Pater ergo
omnīs. Quocirca
uultis autem
hilo. et in nō si
tellectum. quoniam
decepti. heretici
temptant. Sed po-
tere post ea. quoniam
catholice fidei. rati-
onem. eiusdem
& pater unum sum-
tam. quoniam preiudic-
nec ullus deus
prius. sed utriusque
ratio. cum ratione
ihū xpo. ipse est uer-
cedimus. dicitur ergo
sunt. huius nominis
it. an de aliqua. no-
quero de qua. si non

non in uenis. patris agnosce. & filium cum patre. OMNIVISION confitere.
caro de carne nascitur. filius carnis. de substantia carnis nascitur. corrup-
tionem de mediis tollite. passionem carnis. aluminementis abicite. & in ui-
sibili ad i. per ea que facta sunt intellecta conspice. credite creatorem.
quid dedit carni carnem gignere. quid dedit parentibus ueros carnis filios.
de carnis substantia generare. ac sic filios cum parentibus unius esse substan-
tia. multo magis potuisse uerum gignere filium de sua substantia.
& unam cum uero filio habere substantiam. manente incorruptione
spirituali. & longissime hinc aliena corruptione carnali. Nam de anima
quid dixeris. nescio uerba enim tua sunt ubi dicis. nec enim ad animam em-
genitatem comparatis. illam tantam magnificentiam. sed ad fragili-
tatem corporis. De corpore utique inquis nascitur caro corporalis
filius. non tamen de anima anima nascitur. post istam quasi definitionem
tuam iterum adfirmas animam filios generare. adiungis enim & dicis.
si ergo non anima incorruptibiliter generat. & impassibiliter nullam
sentit diminutionem. non in quinationem aliquam. sed legitime secun-
dum iura diuina generat filium sapientia. consensum ac commodum cor-
pori ipsa integra manet. quanto magis omnipotens deus. & paulo post dicit.
quanto magis deus pater incorruptibiliter genuit filium. Iam supra dixi
nescire me quid uolueris de anima intellegi. de qua prius dixisti quod non
nascatur anima de anima. et post ea quod anima incorruptibiliter
gignat filium. si animam gignit quomodo non nascitur anima de anima.
Sic carnem tu uideris quomodo sit caro uerus anime filius. Christus enim propter
quem putasti hanc adhibendam similitudinem. uerus est dei filius. Si autem
incorruptibiliter gignere animam filium sic accipere uolueris. Quomodo
ait apostolus. in christo enim ihesu per euuangelium ego uos genui. Cur non
ad tendis quod iam erant ille anime in ueteri uita. quas per euuangelium
renouando apostolus genuit. Verbum autem dei deus unigenitus filius.
sicut iam disputauimus. non prius aliquid fuit. & renouatione est

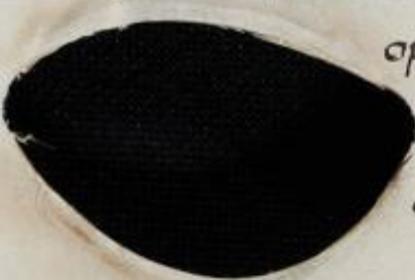
XXX

generatur a patre. se-
modo generatur ab eo
similem uicinem. ut
confiteor omnino
iterum enim dicitur
est deus. autem nullus
mors. sed aliqui nectam
substantiam pater &
seu idem substantia
iam uero de mortalitate
& spiritus. solum habere
tuis quod ipsum ap-
Dicitur tibi quod a
quod uerus est filius
splendor igne. gen-
deus filius. uero rem pa-
qui ille genuit. gen-
& concedo. si uerum p-
maorem. nec eius de-
deus pater. quia & filius
de quo uerus est pater
pater. de quo iterum
uolenti an qui per ue-
inuenit talen quia &
talitas. ubi temporalis
ut filius. nec inescit
eternitas. non est et
quoniam ut auguratur
natura humana.

generatus a patre. sed cum patre semper fuit. sicut est semper. atque ineffabili
 modo genitus ab aeterno coaeternus. sed si ob hoc intro duxisti hanc dissimilem
 similem tunc ut assereris deum patrem incorruptibiliter genuisse. nolui laborare
 confiteor omnino incorruptibiliter genuisse deum patrem. Sed quod est ipse genuisse
 iterum enim dico. id quod uobis sepe dicendum est. aut de aliqua substantia natus
 est deus filius. aut de nulla. si de nulla ergo de nihilo. quod uos non dicere iam tene-
 mus. si de aliqua. nec tamen de patris. non uerus est filius. si de patris. unus eiusdemque
 substantiae sunt pater & filius. Quomodo autem nihil filio subtraxit ut dicitis.
 si eiusdem substantiae est. et tamen minor est. nec sicut infans crescere potest.
 iam uero de immortalitate dei quia non patrem sed deum qui & pater est & filius
 & spiritus sanctus. solum habere in mortalitate dixit apostolus. satis superius dispu-
 tauis quando ipsum apostolicum testimonium & posuit totum & exposui XV
D: si placet tibi quod aequalem patri asserimus filium quasi possit esse inaequalis
 qui uerus est filius. non natus & tempore. sed gignenti coaeternus. sicut
 splendor ab igne genitus gignenti manifestatur aequalis. sed habet & inquit
 deus filium auctorem patrem. si propter ea deum patrem. deo filio dicit auctorem
 quia ille genuit. genitus est iste. quia iste de illo est. non ille de isto. fateor
 & concedo. si autem per nomen auctoris minorem uis facere filium patremque
 maiorem. nec eiusdem substantiae filium cuius est pater. detestabor
 & respiciam. quia & filius hominis in quantum est filius. habet auctorem
 de quo natus est pater. nec tamen ideo non est eiusdem substantiae cuius est
 pater. & quod iste minor. maior est ille. potest tamen ad formam patris
 ualenti amque per uenire crescendo. in qua patrem propterea non omnimodo
 inuenit talem quia & ille deficit senescendo. sic enim necesse est uarietur & statemor-
 talitas. ubi temporalis est non aeterna natiuitas. non autem illa sic est. ubi nec cres-
 cit filius. nec senescit pater. & ideo amborum non impar est aetas quia ubi est
 aeternitas. non est aetas. ideo forma. non impar amborum. quoniam uerus filius
 qui non ut augeret aeternitatem. nec remaneret degener. aequalis est natus. si ergo
 natiuitate humana longemior & excellentior diuina natiuitas. Incorruptibili

& inuolabili generatione. non tamen sit de eterior diuersitate naturæ. sed utam
filius inquis accepit a patre. accepit sicut genitus a gignente. Omnia in
quit quæ habet pater measunt. Omnia ergo quæ habet pater dedit illi gignendo accepit
iste nascendo. nec dando ille amisit quod habuit. nec iste cum esset & non haberet
accepit. sed sicut ille permansit habens omnia cum ea quæ habet filio dederit omnia
sic iste numquam fuit sine omnibus. quæ non egendo sed nascendo accepit ut filius.
quæ nunquam potuit esse non natus. & eas sine quibus non est natus. et est inmutabilis
natus. semper habuit quia semper est natus. Si enim aliquid eorum quæ habet pater
non dedit filio. falsum est quod ait filius. omnia quæ habet pater. dedit ut diximus
illi gignendo. accepit iste nascendo. ac per hoc dedit ille uitam. qui genuit uitam.
accepit iste uitam. qui natus est uitæ. si minor. si decolor. si diuersa non ergo
quam pater habuit. hanc dedit filio. & quomodo uerum est. omnia quæ habet pater
measunt. sed quis audeat dicere uerum non est quod ueritas dicit. Quapropter
sicut habet pater uitam in semet ipso. sic dedit & filio uitam habere in semet ipso.
sicut habet dedit. quod habet dedit. qualem habet talem dedit. quanta habet tanta
dedit. omnia quæ habet pater. filius sunt. non ergo aliquid minus quam pater habet
filio dedit. nec amisit pater uitam quam filio dedit. uiuendo enim tenuit quam
gignendo dedit. uitæ est autem ipse pater. uitæ est ipse filius. & ille quippe
& iste id habet quod est ipse. sed ille de nullo uitæ. ista uitæ de uitæ sed talis. qualis illa
tanta. quanta illa. hoc omnino quod illa. qui uerus est filius. qui per factus est
filius. qui non est degener. ab uno deo patre. deus unus filius. patri ergo æqualis
est filius. quidquid eum dicit a patre accepisse. fatemur & nos. proorsus pater
dedit. filius accepit. sed cum pater omnia quæ habet gignendo dedit. æquale
utique genuit. quoniam nihil minus dedit. Quomodo ergo tu dicit quia ille
dedit. ille accepit. ideo æqualem filium patri non esse. cum eum cui data sunt omnia
& ipsam æqualitatem uideas accepisse. Scriptum est quidem. beatum est magis
dare quam accipere. sed in hac uitæ ubi est. inopia. quæ utique melior est copia.
melius est enim abundare. quam egere. & melius est donare. quam mendicare.
ubi autem quid dedit gignendo dedit. & qui accepit nascendo accepit. non inopi

beatus

sub uentum est. sed ipsa copia generata est. nec potest qui accepit et quid dedit
 esse me qualis. quia & hoc accepit ut esset equalis; nihil enim pater
 no mi nur habet ille quid dicit omniaque habet pater me sunt;
 aequalis e igitur; sed quia semet ipsum & inaniuit formam serui accipi
 ens. non formam di perdens. ita factus est in eadem forma serui obediens
 usque ad mortem crucis. in qua paulominus minoratus est ab angelis. ut patet
 in formam di maneret equalis. quia non est forma illa mutabilis. Quid itaq;
 mirum est. si ea que commemoras dicit. ego que placita sunt patri facio semp.
 Et ad monumentum lazari pater gratias ago tibi quia audi stime. & ego scie
 bam quia semper me audis. sed propter quia circumstant dixi ut credant
 quia tumemisti; & iterum me oportet operari opera eius qui
 memisti. Et antequam panes frangeret prius patri gratias egit;
 Sicut atque huiusmodi testimonium id ostendere uoluisse quod in forma
 serui filius minor est patre. & in ipsa di forma iste de illo. non iste de illo. non ille
 de isto est. quod sepe si gnificans. mutat dicit. ut eum non intellegentes
 & iam in ipsa diuinitate arbitrentur minorem. sic teneres rectam regulam
 fidei. ut non contradiceres ueritati; nec per talia testimonia oppugnases euuan
 gelium. sed doceres; que sunt enim placita patris que non sunt & filii aut
 unde potest facere filius. nisi que placita sunt patri a quo habet omnia.
 in quibus equalis est patri. quomodo non gratias ageret patri de quo est pre
 sertim in forma serui in qua illo minor est. quomodo non patrem rogat
 ut homo. qui cum patre & audit ut dicit. Quis autem xpianus ignorat
 quod pater miserit. misusq; sit filius. non enim genitorem ab eo quem genuit.
 sed genitum a genitore miti non oportebat; Verum haec non est inaequalitas
 substantiae. sed ordo naturae; non quod alter prior esset altero. sed quod
 alter esset & ex altero; oportebat ergo eum qui missus est operari opera eius
 a quo missus est; & que sunt opera patris que non sunt
 & filii. cum dicat idem filius. que cumque pater facit
 haec & filius similiter facit. operata tamen patris esse dicit;

non enim obliuiscitur aquos fit. a patre quippe ille est ut operatur talium operum
sit. haec autem uos ita intellegite. ut hinc & iam putetis patrem filio esse
maiores. Quia dixit passerem non cadere in terram sine uoluntate
patris. quia cadat sine uoluntate filii usque adeo minorem uultis filium
ut non habeat in potestate nec passeret. sed si non uultis huic regulae acquiescere
ut ubi cumque legeritis in uoluntate diuinorum eloquiorum quibus minor
patre filius uideatur ostendit aut & forma seruidictum accipiatis. in qua
ueremini minor est patre. aut ideo dictum quonon demonstratur maior uel
minor ullus esse altero. sed demonstratur esse alter & altero. Si huic inquam
rectissimae regulae non uultis acquiescere. certe tamen uerum dei filium nulla
ratione dicetis. si non eiusdem substantiae cuius pater est eum esse
dicatis. Utenim humanum aliquid dicam propter infirmitatem
carnalium. cum homines duos sint pater & filius. si obediens sit patri filius
& aliqua existente causa roget patrem gratias agat patri. aliquo denique
mittatur a patre. ubi sedicat non uenisse facere uoluntatem suam sed eius
a quo missus est. Numquid hinc ostenditur non eiusdem cuius pater est
esse substantiae. cur ergo ubi de filio diuina legitis. statim intantum sacrile-
gium corde atque opere procurritis. ut ueri filii diuinae unam eademque cum patre
substantiam non esse credatis. atque dicatis. quid quod & iam illud commemo-
randum putatis. quod manu festissime ut homo loquitur. potestatem habeo
ponendi aui manu meam & potestatem habeo iterum sumendi eam.
hoc enim preceptum accepi a patre meo. quid hoc adiuuat causam tuam. Num
quid aliud dixit. nisi potestatem habeo moriendi & resurgendi. quod itaque
ait nemo eam tollit a me sed ego eam pono a me & iterum sumo eam. Quid in-
tellegi uoluit. nisi non se fuisse mortuum nisi ipse uoluisset. numquid ta-
men nisi homo esset & mori & resurgere potuisset. sicutem introduxisti
hoc testimonium. ut praesertim loquereris dicens. hic sane & de-
suapoteestate quam accepi a patre dicebat. potestatem habeo ponendi aui
manu meam & potestatem habeo

terum sumendi eum. tanquam si homo non esset positurus esse animam suam; mē
 ut homo ergo non ut dī accepit hanc potestatem. quoniam non dixerit hanc potesta-
 tem sed hoc præceptum accepit a patre meo: quis autem nescit aliud esse præceptum aliud potesta-
 tem. hoc enim habemus in potestate quodcum uolumus possumus. Præceptum uero id nobis
 cum agit ut quod uim est in potestate facimus. si autem nondum est in potestate. oremus nobis
 potestatem dari. ut quod præceptum est impleamus. Quocirca si ea que a patre sunt uelitis
 attendere. ut homo accepit hanc potestatem. Sed propter contentiosos ego ad utrumque
 concludam. Si ut homo accepit hanc potestatem. nihil tibi prodesse hoc testimonium & tuus
 der quasi & hac potestate a patre accepit in ore patri filium uis probare. nec nos dubita-
 mus quod in quantum homo est xp̄s. minor est patre. Si autem ut dī uis accepisse hanc
 potestatem. gignendo eum pater æqualem sibi. dedit & omnium rerum tantā quanta
 ipsi patri est potestatem. si enim minus habet aliquid in potestate quam pater. non sunt
 eius omnia que habet pater. Sed quia eius sunt. tan tam proculdubio habet potestatem
 quantum pater. præceptum quoque aut ut homo accepit. aut ut dī. si ut homo. nulla que-
 rō est. quia ut homo est patre minor. si ut dī. non hinc ostenditur minor. quia nascendo
 accepit. non indigendo. In uerbo enim unicus dī omnia præcepta sunt dī. que ille gignens
 dedit nascenti. non cum genuisset addidit indigenti. ac per hoc tantum genuit
 quantum est ipse. qui ad se ipso genuit uerum filium & perfectum genuit. plenitudine
 diuinitatis. non perficiendum & tatis accessu. Sed humiliter atque uero. quare filium
 hominis quemlibet hominem si præceptum accipiat a patre non eum dicit alterius
 esse substantiæ. & filium dī dī ob hoc audeat negare pater ne esse substantiæ. quia
 præceptum accepit a patre. Prorsus & præceptum accepit a patre & eiusdem
 substantiæ est cuius est ille qui dedit. Quis te contradicentem ferat si ad te audiendum
 homines patres filique concurrant. eiusdem utriusque substantiæ. nec ideo filius degeneret
 quod ea præcepta dederint patres. sed forte dicit patres doctos filius indoctus dedit se præ-
 cepta. refert tunc addi filium de dō patre natum dī. qui utiq; imperfectus est natus
 si præceptum accepit indoctus. quia uero perfectus est natus. præceptum dedit ille
 gignendo. accepit istenascendo. Numquam enim uerus dī filius indoctus fuit.
 filius autem numquam non fuit.

Informadi filium eē non negas. & dō patri equalem negas. maiorem patris formam
 putas esse quam filii. tanquam non habuerit pater. unde formam suam conplet
 in filio quem de se ipso genuit. non fecit & nihilo. non & alio. Aut si formam suam in unio
 filio plenam gignere potuit. nec tamen plenam genuit sed minorem. Quid sequat
 attendite. & in unum redite. nec cogitamine patrem inuidum dicere. dicitis dñm filium.
 dicitis dñm. sed ut duos deos dominosq; facitis. contra scripturam clamantem.
 dñs dñs tuus dñs unus est; Quid autem in hoc sacrilegio uobis prodest. quod patri
 datis tantam formam. quam tantam non datis filio. numquid si unus maior. alter est
 minor. ideo non sunt di & dñi duo; Si ocare cupitis hoc errore. sic dicite alium eē
 patrem alium esse filium. ut tamen simul ambos non duos dicatis. sed unum dñm
 dñm. dicitis regem filium. de rege patre utiq; natum. nec intuemini in genere
 humano. filios regum & iam si non sint & regibus reges. esse tamen & hominibus
 homines. nec habere potestatem cum patribus regiam. & tamen eandem tenere
 naturam; Vos autem filio dī regis regnā cum patre conceditis. & naturam pa
 ternam uanitate impiam denegatis. eumq; dō patri dicitis in equalem. Quoniam
 rapina hoc est alienum arbitratus ē esse equalis dō. sed tamen non intendens
 que suasunt sed que nostrasunt semetipsum & inaniuit non formam dī per
 dens sed formam serui accipiens. In qua est patri factus hōbediens usque ad mor
 tem crucis. In qua forma eum non uultis sic agnoscere patrem minorem. ut in dī
 forma patri non negatis equalem; nos inquis dicitis sumus filii gratia non natura
 hoc nati. ideo unigenitus est filius. quia quod est secundum diuinitatis suam
 naturam hoc ē natus filius. Hęc non tua solum uerum & iam nostrasunt
 Quis ergo quem filium dī natura non gratia confiteris. eius dem nature cuius
 pater est non eē contendis. nec quid mali ab te dicitur attendis. nonne regis
 dī filio pater num regnum auferes tolerabilius quam naturam. Despū autē
 scō quomodo & ipse de dō sit. nec tamen & ipse filius sit. quō procedendo non
 cendo legitur esse de dō. iam superius quantum satis uisum est disputauit.
 Nos inquis in patrem dñm innatum naturam non accipimus. & tanquam ratio
 nem reddens quis dī patri non dicitis esse naturam. mox adiungis & dicitis.

XXXI

XXX

XXX

quod ut xpi
 quem tamen natura
 est. sed forte
 enim quod
 esse dicitur per
 esse dicitur e
 est esse
 tamen admoner
 diuinitatis
 quidam p
 & nullu
 non seruumus dō
 dictum est
 petamus neu
 quem non gra
 est non
 modo enim dicitur
 quando e
 uerum filium
 Quomodo autem
 non
 filius dici non potest
 adinem factus est
 ueris filius & deo
 filium confiteri
 ut tanquam uer
 nam substantia
 um similem dicitur

credimus quod ut xps. ipse est ds. quia xps secundum id quod dicitur est. non sps
 sit. quem tamen natura filium esse dixisti; non ergo pater ideo natura non est
 quia sps est. sed forte quia natura non est. ideo eum non uultis esse naturam.
 putatis enim quod a nascendo natura sit dicta. scitote ergo quod unaqueque
 res esse dicitur per substantiam. hoc est utique per naturam. Certes non
 putatis esse dicendum eiusdem filium cuius pater est esse natura. dicite cuius
 pater est esse substantie. Ad causam que inter nos agitatur. sufficit nobis.
 Verum tamen admonendi estis ut intueamini quod ait apostolus: his qui na-
 turam non sunt dii seruitis; ubi certos do quia natura est ds seruire monstra-
 uit. Vos ergo quidm patrem non natura dm esse creditis. ubi eum constitua-
 tis aduertere. & si nullus in uobis pudor est. erubescite. Ecce nos dicimus
 uobis. non seruiuis do quia natura non est ds. ne simus tales quales fuerunt
 illi quibus dictum est. his qui natura non sunt dii seruitis. Uos itales
 esse uultis. petimus ne uelit. & dm patrem. natura dm esse dicatis. eiusque
 filium quem non gratia sed natura filium esse iudicatis. eiusdem nature
 cuius pater est non negatis. Ne nihil aliud quam filium esse uerum negatis.
 Quomodo enim dicatis & uerum uos filium profiteri. & patrem similem
 non negare. quando eum negatis unius cum patre esse substantie; sicut
 autem uerum filium indicat una substantia. sic non uerum diuersa sub-
 stantia. Quomodo autem filium patri similem dicatis. cuius patris substantiam
 dare non uultis; nonne similis homini est pictura uel statua. & tamen
 filius dici non potest quia diuersa substantia est; Homo nempe ad diuinitatis
 uel ad similitudinem factus est. tamen quia non unius eiusdemque substantie non est
 uerus filius. & ideo si gratia filius. quia non est natura. si ergo uultis uerum
 dm filium confiteri. prius illum ac proprie dicite unius eiusdemque substan-
 tie. ut tanquam uerum filium & diuinitatis filium per omnia similem patri esse
 dicatis; nam substantiam quem putatis habere diuersam. plus eum dissimilem
 quam similem dicatis. & omnino uerum filium denegatis. Nam uultis

41

consequenter intellegeremini. quod eos dicere tis & iam unius eiusdemque esse substanti-
ae siue naturae. si ergo ab hoc crimine quod uobis obicitur de patris & de filii uos
diceretur naturae esse diuersas purgare cogitatis. sicut dicit. spiritus spiritum genuit. ita dicit.
spiritus eiusdem naturae siue substantiae spiritum genuit. Item sicut dicit deus deum genuit.
ita dicit deus eiusdem naturae siue substantiae deum genuit. Hoc si credideris & dixe-
ris. nihil de hac re ulterius accusaueris. si autem hoc non dixeris. quid prodest
quod dicit. uerus innatus pater uerum genuit filium. Cum proculdubio uerus
filius non sit. si non est unius eiusdemque substantiae. cum illo qui genuit. dicit
quidem filius ad patrem. haec est autem uita aeterna. ut cognoscatur res solum uerum
deum & quem misisti ihesum christum. Idest te & quem misisti ihesum christum. cognoscatur
solum uerum deum. in quibus uerbis uos solum patrem non cum filio uerum acci-
pietes deum. quid aliud quam ^{filium} negatis uerum deum. quia uero pater & filius non duo
sunt sed unus est deus. sine dubio & uerus est deus. & adiuncto spiritu sancto solus est deus. Neque
enim mouerentur debet quod nominatus non est hoc loco spiritus sanctus. tanquam
non sit deus. aut non sit uerus deus. tale est hoc enim. qualesquis dicat nescire christum
eiusque dei sunt. quomodo dixit apostolus. sic & quae dei sunt nemo scit nisi spiritus dei quod
solus eascit spiritus dei. sicut ergo ab hac scientia quam non habere nisi spiritus dei dic-
tus est non excluditur christus. sic ab eo quod pater & christus dictus solus uerus deus.
non excluditur spiritus sanctus. sic & nomen illud quod in apocalypsi. nemo nosse
dictus est nisi ipse qui hoc habebat scriptum. id est christus. Nouerat utique
& pater quod negare non potestis. Nouerat & spiritus sanctus & iam sine genitris. spiritus
enim omnia scrutatur & iam altitudines dei. Nisi forte quia scrutari dic-
tus est. negatur adprehendere. negetur ergo deus adprehendere corda &
rener hominum. Scriptum est enim. scrutans corda & rener deus. Ita ergo
dictus est solus uerus deus pater & ihesus christus. ut ab hac ueritate detatis. nullomo-
do alienaretur spiritus sanctus. non autem filius ut tibi uidetur solum potentem
solum bonum patrem dicit esse. sed deum. deus autem unus & solus est. ipsa trinitas.
ut ostendunt ea quae superius uisepissime diximus. quod non proficientem.

ANRIFICE

sed perfectū dī pater genuerit dñm filium. uerum dicit. sed quod ipsam fili per
fectionem perfectioni patris non uis equare. hoc falsum dicit. & ueritati
quauerus est filius contradicit. Homo enim si possit inquis perfectum
mox generare filium. non paruulum generare. qui co aimentatis annis
tandem aliquando sui genitoris impleat uoluntatem. Verissime om
nino contrate loqueris. sed ut contrate non sit quod loqueris. agnosce
equalitatem patris & filii. quia & homo si possit & filium mox generare & equa
lem. nec expectare annos. per quos in forma filii possit & uoluntas eius impleat
Dī ergo qui non aequalem genuit filium. cui nec anni necessarii fuerunt
per quos adimpleretur. nec omnipotentia defuit. an forte noluit. ergo
quod ab sit. inuidit. sed non inuidit. aequalem igitur genuit. ac per hoc
unius eiusdemque substantiæ. quando quidem homo qui propter ea quia
non potest non gignit aequalem. eiusdem tamen substantiæ gignit filium
cuius est ipse. quod si non eēt. profecto uerus filius esse non possit.
Quid est ergo quod dicit. pater talem genuit filium. qualis est nunc est.
qualis & permanet sine fine. Hoc bene diceret. si patri aequalem uerum
filium non negaret. cum uero perfectum dicit. & aequalem negat & talis
qualis est natus sine fine permanere non negat. proculdubio minorem
patre filio sine fine remanere pronuntiat. ac per hoc nascitur filius hominis
minor patre. & quia imperfectus nascitur. crescendo ad formam peruenit
patris. natus est filius dī minor patre. & quia perfectus adque immortalis
natus est. nullum accipit incrementum. sed eum ipsa perfectio forma patris
in eternum efficit alienum. ecce que creditis & ce que dicitis. & cesunt
quod peius est que docetis. Sed in auditorum inquis erit arbitrium. ut eli
gant alterum de duobus. aut obedientem patri filium. qui se & in auius
formam serui accipiens. cui & pater donauit nomen quod est super omne
nomen. aut interpretationem tuam. prorsus auditor es quibus donat
dñs intellectum. non unum de duobus istis eligunt. sed utrumque id est

xxxv

avē

xxxv

avē

xxxv

avē

xxxv

avē

obediens patri filio
sicut sic obedientem
dicit patri. tamen uide
minus indiuinitate
Quando autem am
filium quod dicitur pa
do. sed plene propter
non sicut matrem suam
habetur. Quis eni
tamen tam certissim
habetur ut dicit dñs
autem bis potest resu
sperit. ac non potius
dicitur. quasi non fi
natus sit. in patris filio
et iudicandus. non nec
per modum eum uide
natus utendo ad pat
quod eadem forma fi
patre tempore pater est
uenerunt post iudicium
tamen ipsi qui bus
requam modum dicta
patre quod debet dub
sicut ueritate institutus
nisi enim potestas in cel
et in nomine patris & fili
habet uobis. ut quid com m

obedientem patri filium & interpretationem uel potius expositionem meam qua
ostendi sic obedientem fuisse in forma serui ut formam non amitteret & in qua aqua
li est patri tu uero uide quam contumeliose filio dī tribuas oboedientiam cuius
minus indiunitate naturam.

Quando autem a me audisti propter iudeos humilitatis non uertitatis gratia dixisse
filium quoddā eius sit pater eius hoc a me ita nunquam audire potuisti sicut nunquā
dixi sed plane dixi propter formam serui dictum ēē sicut autem ipsa forma serui uera
non falsa est ita patrem suum esse & iam propter illam dīm suam ueraciter dixit non
humiliter finxit. Quis enim est humilitatis fructus ubi detrimentum est uertitatis
tu autem istam certissimam uertitatem ita es refutare conatus ut diceres ideo uer
bista quibus ait dñs dīm meum & dīm uestrum ad formam serui non pertinere
quia uerbis pot̄ resurrectionem usus est dñs quasi formam serui resurrectione con
sumpsit ac non potius in melius commutauit quasi non qui mortuus est ipse & iam
resurrexit quasi non forma que occisa est ipsa resurrexit quasi non ipsa in celum
leuata sit in ipsa dī filius sed eat ad dēx teram patris in ipsa uenturus sit ad uiuos & mor
tuos iudicandos nonne clarissima contestatio est angelorum dicentium sic ueniet
quem admodum eum uide tis euntem in celum. Quis ergo post resurrectionem
non diceret ascendo ad patrem meum & patrem uestrum dīm meum & dīm uestrum
quando in eadem forma fuerat ascensurus propter quam & tempore dī est eius
quis ne tempore pater est eius propter quam formam non solum post resurrectionē
uerum & iam post iudicium subiectus erit ei qui illi subiecit omnia quot quot ergo
testimonia posuisti quibus probares dictum ēē dīm xp̄i eum qui pater est xp̄i discite
requem an modum dictasint super fluum iudico sedate frustra commemorata esse
puto quod ne tu debeat dubitare. Iam uero illud ubi dñs in eadem carne quam re
surretauerat constitutus & eundem hominem gerens ait ad discipulos suos data ē
mihi omnis potestas in celo & in terra euntes docete omnes gentes baptizantes
eos in nomine patris & filii & sp̄s sc̄i docentes eos seruari omnia que cumq; man
dauimus uobis ut quid commemoraueris & quid inde probare uolueris prorsus nescio.

numquid enim ad data est mihi ad omeo potestas, quod si dixisset. propter ipsam humani
formam dictum fuisse ambigi non deberet. quia uero non dixit quid isto testimonio
uolueris agere non intellego. Immo intellego te id legisse. ut habundantius loquereris.
Si enim tamquam deo data est haec potestas. nascenti eam pater dedit. non in clenti. quia
gignendo dedit. non augendo. si uero tamquam homini data est haec potestas. quid habet
questionis. an forte nos admonere uoluisti. quod baptizari dñs iusserit gentes in nomine
patris & filii & spūs scī. ubi audis unum nomen. & unum non uis intellegere deitatem.
Quod autem dicit. & ante incarnationem xpī. patrem dictum esse dñm eius. quō scripū est
unxit te dñs tuus. longe antequam xpī uenisset in carne. Ita non intellegis in pro
phetia eē predictum. tamquam fuerit factum. quod erat futurum. An non sic in profe
tia ipse dñs. foderunt inquit manus meas & pedes & cetera. quibus passionem suam
tanto ante pronuntiauit. & quod futurum fuerat. tamquam factum iam esse & expro
fit. dictum est ergo in prophetiarum futurarum. tamquam locutionerum
præteritarum. Unxit te dñs tuus oleo exultationis præparatib^{tu}us. par
te eius significans. qui futurierant serui eius. socer eius. amici eius. fratres eius. mem
bra eius. predictum est igitur. quod futurum erat. ut ungeret & dñs xpī hominem xpī.
qui tamen sic factus est homo. ut maneret dñs. Ungeret autem non uisibili & corporali oleo
sed spūs scō. quem scriptura nomine olei exultationis figurata ut sole & locutione monstrat.
dixit autem unxit. non dixit uncturus est. quia in predistinatione iam factum erat. quod
suo tempore futurum erat. ubi tamen. ne spūs scī quo unctus est xpī maior uideatur
quam xpī. quia reuera maior est homine xpō. qui enim scī ficat. eo qui scī ficatur. est maior.
hoc ergo tamen uoluisti oleo exultationis eam leticiam significatam uideri. qua filius
exultauit cum patre. quando eō condita creatura. & commemorasti ut soles testimo
nia causa tue non necessaria delectia patris & filii. sed quid facturus es. quoniam
quomodo id quod est luce clarius. aut negaturus. aut in aliud quod cumque uersurus es.
cum recitetur tibi quod beatus petrus in apostolorum actibus dixit hunc ihm
anazareth quem unxit dñs spūs scō. ecce quod propheta batur. quando dictū est.
unxit te dñs tuus oleo exultationis uel oleo letitiae. præparatib^{tu}us. dñs enim

caudictum est in eodem psalmo. *Tronus tuus dñs in seculum seculi. iurg adirectionis uir-
 gregnitui dilexisti iustitiã & odisti iniquitatem. propter ea unxit te dñs dñs tuus.
 ad opatrem unctus est filius. quis sit homo factus est ut maneret dñs. qua unctione plenus
 erat id est spūs scō. propter quod de illo scriptum est. ih̄us autem plenus spū scō
 regressus est a iordane.*

XVIII

Dicitur in persona spūs scī non posse suscipi quod de filio dictum est. *Omnia per ipsum
 facta sunt & sine ipso factum est nihil. & hoc ideo dicitur ut quibus potueris persua-
 detur quod uobis male persuasum est. spm scm non esse creatorem. quasi legeris.
 omnia per ipsum facta sunt sine spū scō. aut omnia per neminē facta sunt nisi per
 ipsum. quamquam si & tale aliquid legeres. sic spm scm ubi hac operacione qua constitu-
 ta est creatura. credere non debere mus & ducimus. Sicut filius non & cluditur
 ab ea sententia de qua dictum est. que dñs sunt nemo scit nisi sps dñs. Si autē quia
 non est nominatus quod & iam p̄ illum facta sit creatura. quando de filio dictū
 est. omnia p̄ ipsum facta sunt. Ideo putas spm non esse creatorem. p̄cul dubio
 nō in eius nomine baptizatos poteris dicere. Quibus ait p̄terit. Agite poe-
 nitentiam & baptizetur unus quisque u' in nomine dñi ih̄u xp̄i. qui non ait & sps scī.
 nec in patris nomine. quarec ipse ibi est nominatus. si autem dñm non nominati s. patre & spū scō.
 in nomine ih̄u xp̄i iussu sunt baptizati. & tamen intelleguntur non baptizati nisi in nomine patris & filii
 & spūs scī. qui non sic audis de filio dñi. omnia per ipsum facta sunt. ut & non nominatum intellegas
 ibi & iam spm scm. nam quid & cellentius increaturis. quam uirtutes celorum. scriptum est autem.
 uerbo dñi celis firmati sunt. & sps oris eius omnis uirtus eorum. Dixerat nempe. non me talia reperire
 in scripturis diuinis. quibus spm scm equalem asseram filio. ecce repperi. ubi & iam maior possit
 uideri. nisi reuocet pietas. que illum ueraciter confitetur. equalem. nam utique maior aliquid
 sunt uirtutes celorum. que firmate sunt spū oris dñi. id est spū scō. quam celis firmati
 sunt uerbo dñi. hoc est unigenito filio. sed si consulas ueritatem. res utraq; ab utroque
 firmata est. & id quod de uno dicitur. & de altero tacetur. de utroque intellegitur.
 Quid est autem inconsideratius. quam negare esse creatorem spm dñi cum dicitur
 auferes spm eorum & deficient & in puluerem suum conuertentur. enim te spm tuū*

& creabuntur & innouabis faciem terre. Nisi forte minus idoneus erat sp̄s sc̄s crean-
dis rebus que fuerant defectura. cum sit idoneus creandis que sunt sine fine
mansure. paulo antedixi. quid est excellentius in creaturis quam uirtutes celoꝝ.
quid dicam de carne creatoris. quando quidem creator ipse per quem facta sunt
omnia. panis inquit quem ego dederō carō mea est pro mundi uitā. quid ergo dicimus
mundus per filium factus est. & creator est filius. carō eius que data est pro mundi
uitā per sp̄m sc̄m facta est. & non ē creator sp̄s sc̄s. cum enim uirgo maria dixisset
angelo promittenti ei filium. Quomodo fiet istud quō uirum non cognosco.
Respondit angelus. sp̄s sc̄s superueniet in te & uirtus altissimi obumbrabit tibi.
propterea quod nascetur ex te sc̄m uocabitur filius dī. Hic tu quod in sequentibus
quodam loco tue prosecutionis aduerſa. asserere conaueris sp̄m sc̄m præces-
sisse ut mundaret & sc̄ificaret uirginem mariam. ac deinde ueniret uirtus
altissimi. hoc est sapientia dī quod est xp̄s. & ipsa sibi sicut scriptum est. ædificaret
domum. hoc est ipsa sibi crearet carnem. non sp̄s sc̄s. Quid est ergo quod ait
sc̄m euangelium. inuenta est in utero habens de sp̄u sc̄o. nempe obstructum est
os loquentium iniqua. si ergo cogitas os ueraciter aperire. non solum filium.
uerum & iam sp̄m sc̄m creatorem carnis filii confitere. An forte dicitur ut
es ea facta esse per sp̄m sc̄m que commēraui. id est quod omnis uirtus celoꝝ
per eum firmata sit. quod per eum creabuntur homines de nouo. qui primo ita cre-
antur ut conuestantur in puluerem suum. quod ipse carnem operatus est. Nam
de anima nolo aliquid dicere. cuius difficillima questio est. quid aliud per sp̄m sc̄m
creatum potuerit inueniri. non tamen omnia sicut per unigenitum filium
de quo dictum est. omnia per ipsum facta sunt. si hoc dicis non times ne tibi dicat
e potiore filio esse sp̄m sc̄m. quod elegit sibi meliora que facere inferiora dig-
natus est. sed quis hoc sapit. nisi qui desipit. facta sunt ergo cuncta per filium.
absit sp̄s sc̄o ab hoc opere separato. sicut de illis magnis operibus dictum est.
omnia autem hæc operatur unus atque idem sp̄s. nec tamen ab hæc operatione
filius separatur. magnum sane aliquid tibi dicere uideris. quia dicis. filius erat

ra

maxi

antequam aliquid
unde presumpsit artho
et in interpretatione quan
longo patet ut princip
utrum tempore ut filius
reponit pro quia & le
deuotus principum depr
morum ut patet & filius
in actione de utroque proce
na lant unum dñi maximum
aliquid inquit patrem d
sicut in rebus sc̄orum
ta uoluntatis suauid
re nihil adiuuar
uaria sua proph
ergo ambas gene
in plenitudine
monium aduers
appropius intellego
re uis accipis dict
nembra disposi
ad in corpor
genitum
unumque subst
nere uere debui sed g
quod uis
tum unum & utero
antequam dicit quod ipse no

antequam aliquid esset pater uero anteprincipi^{um}. ubi legis ti. ut hoc
 oderes unde presumpsisti ut hoc diceres. ubi nec auctoritas ulla nec ratio e.
 Quid est enim anteprincipium. quandoquidem quidquid ante esset hoc esset prin-
 cipium. si ergo pater ante principium est. quid est autem in principio erat
 uerbum. si in patre erat filius. & ipse filius interrogatus a iudeis quis esset
 respondit. principium. quia & loquor uobis. pater ergo principium non
 de principio filius. principium de principio. sed utrumque simul non duo sed unum
 principium. sicut pater dicitur & filius dicitur. ambo autem simul non duo di. sed unus
 dicitur nec spiritus sanctus de utroque procedentem. negabo esse principium. sed haec tria
 simul sicut unum deum. ita unum dico esse principium. **XVIII**

AVG

Quid si audieris inquis patrem dicentem. tecum principium in die uirtu-
 tus splendoribus sanctorum & utero ante luciferum genuit. quid
 mitas. uel quid minaris. si audiero quod frequenter audio & fideliter
 credo. sed hinc tenihil adiuuari. qui non uideas plurimum miror. siue
 enim hoc & per sona sua propheta dicat ad deum ihesum. siue & per sona patris
 ad filium. cum ego ambas generationes christi & deo patre sine tempore & &
 homine matre in plenitudine temporis accipiam. uenerunt praedicem.
 non est hoc testimonium aduersus me. sed moras uoluisse innectere
 indicare. ubi ego potius intellego. quare & utero dixit genuit. quia hoc
 de tu & per sona patris accipis dictum. non enim qui in ammodum corpo-
 ris humani sunt membra disposita. sic habet uterum deus. sed uerbum trans-
 latum. a corporali ad incorporealem substantiam. ut intellegeremus
 de patris substantiam. genitum unigenitum filium. ac per hoc quid aliud
 quam unius eiusdemque substantiae. ego itaque hoc testimonium
 proferre contra te debui. sed gratias ago. quia commanisti. considera
 ergo quantum malis sit. quod eiusdem substantiae filium negatis. quem
 genitum confitemini. & utero patris. iniuriam grauissimam facietes.
 deo. tanquam illud quod ipse non esset. & utero gignere potuisset. nonne

MAXI

R

sentis uos generationem dei credere uiosam. predicare monstruosam quid dicere
audetis. & uerodum de uersam processisse naturam. si autem sicut debetis horre-
tis respatisque nobiscum. iam tandem concilium hic erum. & omosion.
Laudate ac tenete nobiscum. Quis autem non uideat de defectum tuum ubi cum
audisses me commemorantem in propheta dixisse xpm suopatri de uentre matris
mæ dñi meustu. ut intellegeremus eius naturæ illum eē dñm. quam filius
ipsius & tempore de uentre matris. accepit patrem uero naturæ illius quam de se ipse
generauit. tu non inueniens quid responderes tamen ne taceres dixisti me & uentre
matris natum profiteri xpm secundum carnem. & addidisti quod nec iudei diffidunt.
Ac deinde quesisti. quare ista testimonia in medium proferantur. que illam natu-
tam demonstrant in principio. sicut & precedens inquis nos instruit testimonio
quasi ego illam natu-ritatem xpi non temporalem sed æternam propter quā
dictum est in principio erat uerbum non credam. non predicem. non am-
plectar. sed tantum & uentre matris natum asseram xpm. ecce ego dico dñm
filium de dō patre sine tempore genitum. quomodo sit autem & iam dñm
qui pater est eius. ostendi propter hominem quem susceperit & in quo est
natus de uentre matris. sine concubitu hominis patris ad quod probandū
testimonium dedi. ubi ait in profetia patris suo de uentre matris mæ ac
dñi meusestu. quid dicis me & uentre matris natum profiteri xpm. quod nec
iudei diffidunt. quasi ego istam natu-ritatem xpi solū profitear. noli
per inania conari euadere & dic potius quare mihi non responderis
ubi dicit xps patri de uentre matris mæ dñi meusestu. ad hoc enim quomā
uidisti non te habere quod diceres. aliam natu-ritatem que dñi de dō est
interponendam. quando quid respondeas non habes. quanto melius facies.
Si propter corpus inquis. in quo se & inaniuit. debitorem sentis suo generi
multo magis qui illum tantum abtalem genuit. necesse est ut eum uene-
retur ei; offerat semper obsequium. Quod libet de ueneratione
& obsequio filii erga patrem carnaliter sentias. pater eius. nisi de uentre

·r

·maxi

·r

pu eritiam quanto magis dō propter ipsam hominis formam cum immortalem fecerit
non morte perdidit. Quid miraris si & iam post huius seculi finem subiectus erit
inea illi qui ei subiecit omnia. tu autem non propter formam serui dicis filium patris
esse subiectum. sed quia eum tantum actalem genuit. id est magnum dñm quamuis
patre ipso minorem. ubi & patri derogas. qui filium sibi unicum aut non potuit
aut noluit gignere equalem. & ipsi filio qui unicus patri non est generatus
equalis. & ideo perfectus est natus. ne unquam uel crescendo fieri & quod non
potuit esse nascendo. Nos autem non ut putas corpus tantū filii. id est corpus
hominis. uerum & iam humanum spm patri dicimus esse subiectum. & secundum
id quod homo factus est. intellegimus dictum. cum autem omnia illi subiecta
fuerint. tunc & ipse filius subditus erit illi qui ei subiecit omnia. secundum id quod
xp̄s est caput corpus caput scilicet ipse saluator. qui sur rēxit a mortuis & sedet
ad dexteram patris. & ecclesia que est corpus eius plenitudo eius. sicut apertis
sime dicit apostolus. ac per hoc cum omnia xp̄o subiecta fuerint. & capiti & cor
pori erunt sine dubitatione subiecta. nam secundum id quod sine tempore
dñs natus est. nihil unquam potuit ei non esse subiectum. scimus quod nos com
memorandos putas. quia pater non iudicat quemquam. sed omne iudicium de
dit filio. Uellem tamen diceres nobis. quomodo pater non iudicat quemquam
cum dicat ipse idem idem filius. ego non quero gloriam meam. est qui querat & iu
dicat. ut scias ideo dictum. pater non iudicat quemquam. sed omne iudicium
dedit filio. quoniam iudicandis uiuis & mortuis. forma hominis apparebit
quam non habet pater. propter quod ait profeta. uidebunt in quem
pupū gerunt. sed inuisibiliter & iam pater erit cum illo. quia insepara
bilis est ab illo. si enim non sum solus quō pater mecum est. ait ipse mortu
rus. quanto magis secum habebit patrem de mortuis & uiuis iudicaturus
cum illo erit & iam sp̄s sc̄s. quomodo enim deserit eum sp̄s sc̄s in regali sede.
quo plenus regressus est a iordane. quod ita scriptū est ad hebreos nunc autē
nec dum uidemus omnia subiecta ei. eum autem modico minus quam

46

angelos minoratum uidimus ihm propter passionem mortis docerent nos
de & quomodo intelligendum est quod scriptum est ad corinthios cum au
omnia illi subiecta fuerint. quia secundum id dictum est. quod factus est homo
non secundum id quod est deus. sic ergo in homine apparet. in quo per passi
onem mortis minoratus est modico minus ab angelis. uiuos & mortuos
iudicabit. quando dicitur. uenite benedicti patris mei percipite reg
num. quotum est testimonio. non hominem. sed dm minorem suo patre qua
si probare uoluisti. sed sicut ab eis qui intellegunt perspicitur. non probasti.
De sp̄s autem sc̄i genitibus. quia non ipse genit. sed inspirans nobis desideriu
sc̄m nos facit gemere. quando peregrinamur ad dno. uirtibi sufficienter
respondisse me existimo. & tales descripturis sc̄is locutiones. quantum satis ui
debat. ostendi quomodo sic dicitur gemere sp̄s sc̄i. quia nos facit gemere ds sicut
dixit ds. nunc cognoui. quando cognoscere hominem fecit. non enim tunc
cognouerat. quod tunc sedixerat cognouisse. quia omnia scit antequam
fiat. ad quod tunc respondere non potuisti. quid prodest. quia sentis quan
do non consentis. iam & iam de uerbis dñi ubi ait ego & pater unum sumus.
nihil tunc respondere potuisse. monstraui. sed uithic quoque ostendam si xem
plur ut dicitur. quibus ego usus sum ut probare. quomodo dictum sit. ego & pat̄
unum sumus. & ab hoc commemoras apostolicum testimonium. quod a me
positum est ubi ait. qui ad her & dno unus sp̄s est. dicitur. cum ad her & patri
filius. unus ds est. non enim ait apostolus. qui ad her & dno unum sunt. sicut
dictum est. ego & pater unum sumus. sed ait unus sp̄s est. Cum autem
tu nondicas. cum ad her & patri filius. unus ds est. ut quid & tu adhibes hoc
apostolice testimonium ubi ait. qui ad her & dno unus sp̄s est. nisi ut te & ia
te producto teste conuincam. nunc saltem distinge duo ista que non po
tueris cum simul essemus in nostra disputatione distinguere. Diligen
ter itaque attende quod dico. quando de rebus duabus aut pluribus dicitur.
unus est. uel una est. & additur. quid unus. uel quid una. & de his que diuerse.

& de his quæ sunt unius substantiæ dici potest: diuersæ sunt enim substantiæ sp̄s
hominis & sp̄s dñi. & tam dictum est: qui ad her & dño unus sp̄s est. unius autem
substantiæ sunt: anima hominum & corda hominum. de quibus erat eis anima
una & cor unum: ubi autem dicitur de duobus aut pluribus unum sunt
nec additur: quid unum sint non diuersæ intelleguntur. sed unius esse sub
stantiæ sicut dictum est: qui plantat & qui rigat unum sunt. & ego & pater
unum sumus: tu autem qui patrem & filium diuersas uis esse substantias
inuenire non potuisti ubi de diuersis substantiis dictum fuerit unum sunt
& qui non uis dicere: cum filius patri ad her & unus dñs est. adhibuisti & tunc
timonium apostoli quod ego adhiberam: sed adhibuisti contra te ipsum
ubi ait: qui ad her & dño unus sp̄s est: si enim de his quæ diuersæ substantiæ
sunt. recte dici potuit: unus sp̄s est. quanto magis qui unius substantiæ
sunt. recte dicitur unus dñs est. Si hæc intellegis non te ad ea respondi
se iam percipis & de consensu uoluntatis tenaciter tam multa dixisse
cognoscis & iam nos quippe incomparabilem consensum uoluntatis atq;
indiuide caritatis patris & filii & sc̄i sp̄s confitemur. propter quod dici
mus: hæc trinitas unus est dñs. sed nos hoc & iam quod uos non dicatis dicimus
propter unam eandemq; naturam atq; substantiam. hi tres unum sunt hæc
si discueris. & contentiosus esse nolueris. non te ad ea respondisse aliquid
iam uidebis: & de hac questione proculdubio iam tacebis. Ut ubi autem dixit
filius patri: uerum tamen non quod ego uolo sed quod tu uis. quid te ad
iuuat quod tua uerba subiungis & dicis ostendit uere suam uoluntatem
subiectam suo genitori. quasi nos negemus hominis uoluntati di esse
debere subiectam. Nam & natura hominis hoc dixit sed h̄m. cito uidet
quod locum ipsum sc̄i euangelii paulo ad tentius inuenitur. ibi enim dixit
tristis est anima mea usque ad mortem. Numquid & natura unius uerbi pos
set hoc dici. sed homo qui putat generem naturam sp̄s sc̄i. qui non & iam
naturam uerbi di unigeniti. tristis dicas esse potuisse: ille tamen

R

P

ipse est enim dñs gloriæ de quo ait apostolus: si enim cognouisset numquam dñm
 gloriæ crucifixisset: propter hanc ergo unitatem personæ non solum filium homi-
 nis dixit descendisse de celo. sed esse dixit in celo. cum loqueretur in terra non
 ergo uoluntatem suam fecit. quia peccatum non fecit. sed uoluntatem fecit
 illius qui eum misit: tunc enim fecit homo uoluntatem dī. quando facit iusticiam
 que est & dō. nec sic arbitremur a patre missum esse filium. ut non sit missus ab spū
 scō. cum uox ipsius sit per profetam. & nunc dñs misit me & sps eius. hoc enim filiū
 dixisse indicant. & que sunt dicta superius. Nam sic ad ista uerba perueniē.
 audite me inquit iacob & ista que ego uocabo. ego sum primus & ego in æternū.
 & manus mea fundauit terram. dexteram meam solidauit celum. uocabo illos.
 & ad stabunt simul conuenient & iam uniuersi & audient quis illis nuntiabit
 hæc diligenter feci uoluntatem tuam. super babiloniam ad tollatur semen chal-
 deorum. ego loquutus sum. ego uocaui adduxi illum & prosperam uiam eius feci
 conuenite ad me & audite ista. nec enim ab initio in obscuro locutus sum cum
 fiebant iheram & nunc dñs misit me & sps eius. quid hoc apertius. nec sic patre & spū
 scō missus est ut seipsum non miserit. sicut a patre ostenditur traditus. ubi legitur.
 qui filio proprio non pepercit. sed pro nobis omnibus tradidit eum. Alio autem
 loco de ipso filio dicitur. qui me dilexit & tradidit seipsum pro me. quomodo autem
 non facit uoluntatem suam. quid dixit. sicut pater suscitatur mortuos & uiuificat.
 sic & filius quos uult uiuificat. & cum ei dictum esset. si uis potes me mundare. respon-
 dit. uolo mundare. & ad uerbum continuo factum est quod uelle dixit. sicut autē
 filius facit uoluntatem patris. sic & pater facit filii uoluntatem. nam filius
 dicit. pater uoluit ubi ego sum & isti sint mecum. non dixit. peto uel rogo sed
 uolo ut isto uolente faceret ille sicut illo uolente faciebat iste. sed que ille.
 hæc & iam iste. quecumque enim pater facit. hæc & filius similiter facit. uer-
 basum ipsius. uerba ueritatis sunt. falsa esse non possunt. suscipere te dicit
 quod protuli. nescitis quia templum dī estis & sps dī habitat in uobis. Quod
 potuisti dicere. ideo dictum est. quia in nemine habitat dñs quem non ante sps scō

1. & non alia ille alia iste.

sc̄i ficauerit atque purgauerit. quia templum dō habitaturo non sibi sc̄i ficat & purget.
 sp̄s sc̄i. cum apostolus hinc ostenderit ipsum eē d̄m cuius nos dixerat templum quia
 non ait. & sp̄s d̄i sc̄i ficat & purgat uos ut d̄s habitet in uobis. sed ait. sp̄s d̄i habitat
 in uobis. utique in templo suo d̄s habitat. Nam quid est templum d̄i nisi habita-
 culum d̄i. uidisti autem etiam tu consequenter eē d̄m nostrum cuius sumus
 templum. & noluisti aliud testimonium commemorare quod protuli. Nesci-
 tis quia corpus uestrum templum in uobis sp̄s sc̄i est quem habetis adō. iam
 ergo confiteri d̄m eē sp̄m sc̄m. neque enim nisi esset d̄s. haberet templum. & tem-
 plum non manu factum. sed edificatum de membris d̄i. x̄p̄s enim super om-
 nia est d̄s benedictus in secula. cuius membra sunt nostra corpora. Qui enim
 dixit. nescitis quia corpus uestrum templum in uobis sp̄s sc̄i est. ipse dixit.
 nescitis quia corpora uestra membra sunt x̄p̄i. ita uero cui delignis & la-
 pidibus salomon edificat ut templum. d̄s est. & cum templum edifica-
 tum est de membris x̄p̄i. hoc est de membris d̄i. d̄s non est. cum loquens
 de dō beatus martyr stephanus dixerit. salomon edificauit ei do-
 mum. sed summus non in manu factis templis habitat. et tamen x̄p̄i
 membra quorum caput est super omnes celos. templum sunt sp̄s sc̄i quem
 constat uenisse de celo. istum negare d̄m quid est nisi non eē. & nolle esse
 templum eius. alloquitur nos apostolus dicens. obsecro autem uos fra-
 tres per misericordiam d̄i. ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuam sc̄m
 dō placentem. corpora itaque fidelium hostias sunt dō. membra x̄p̄i. templū
 sp̄s sc̄i. & d̄s non est sp̄s sc̄i. quis hoc dicit nisi in quo non habitat. Quonia
 in quo habitat. utiq; templum eius est. denique cum dixisset apostolus.
 nescitis quia corpus uestrum templum in uobis sp̄s sc̄i est quem habetis
 adō. & non estis uestri. empti enim estis. pretio magno. continuo subiunxit *secutus.*
 glorificate ergo d̄m in corpore uestro. ubi lux ideo ostendit d̄m eē sp̄m sc̄m
 glorificandum in corpore sc̄i licet nostro. tamquam in templo suo. & q̄d
 annanie dixit apostolus petrus. ausus es mentiri sp̄i sc̄o. adque ostendens

dm̄ esse sp̄m̄ sc̄m̄. non est inquit hominibus mentitur sed dō. miror autem
cor uestrum. quantum sermone explicare non possum. quomodo cum sic
laudatis sp̄m̄ sc̄m̄ ut eum sc̄ificandis fidelibus. ubiq; asseratis eē presentē.
tamen negare audetis d̄m̄. ita ned̄ non est qui repleuit orbem terrarū.
scriptura enim dicit. sp̄s d̄ni repleuit orbem terrarum. sed quid dicamus
quod repleuit orbem qui repleuit orbis. & iam redemptorem. d̄ns enim ih̄s plenus
sp̄s sc̄o reges sus est aordane. & presumpsit dicere. quia ipse d̄ns ih̄s d̄serat. & sp̄s
sc̄i quo plenus erat non erat d̄s. tam male sentit̄ de sp̄s sc̄o. ut non tribuit salu
tem quod tributum est moysi famulod̄i. qui non munera gratiarum. sed plaga
rum prodigia in eodem sp̄s sc̄o quia ipse est digitus d̄i aegiptus ingerebat.
& tamen pharaoni d̄serat. uno loco erat ad affligendos aegiptios & farao
nid̄serat. Ubique adest sp̄s sc̄i. ad homines in eternam uitam regeneran
dos. & non est eis d̄s. immouero est. & d̄s uerus est. qui ad i ueramenta templū
eius est. & utique subiectum est templum illi cuius est templum. quomodo ergo
d̄s non est. cui sunt di membra subiecta. ac per hoc & d̄s est templus. quis
enim hoc negat. quis ita desipiat. ut dicat non eē aliquem d̄m̄ domus sue.
quomodo ergo sp̄s sc̄i non est d̄s. qui ad d̄s est membrorum d̄ni. ipse est quip
pe sp̄s d̄ni. de quo uno eodemque loco dictum est. cum autem conuersus
fuerit ad d̄m̄. auferetur uelamen. d̄ns autem sp̄s ē. ubi autem sp̄s d̄ni. ibi
libertas. iam creatorem superius demonstraui sp̄m̄ sc̄m̄. quomodo autem
rex non est. cuius templum est. quae membra sunt regis. quomodo non
considet patri & filio qui repleuit filium. qui membra filii suam possi
det & domum. Nisi forte. quando filius regressus est aordanne. plenus
erat sp̄s sc̄o. & quando sedere cepit ad dexteram patris. & cū sit a se sp̄m̄ sc̄m̄.
deinde cum de patre procedat. quomodo cum patre non sedeat. cum pra
sessio non sit utique cogitanda carnaliter. alioquin. opinatur sumus
honorabilius filium sedere quam patre. honorabilius quippe sedetur
ad dexteram. & uidebitur eē consequens. ut pater sedeat ad sinistram.

49

postremo qualis uobis persuaserit sp̄s ut sc̄o sp̄i denegatis. quod sc̄is hominibus
sc̄a scriptura concedat uos uideritis. aut enim apostolus cum esset mortui
peccatis. conuiuisti cauit nos xp̄o. cuius gratia sumus saluifacti. & simul excitauit
& simul sedere fecit in celestibus in xp̄o ih̄u. sc̄i ergo quos sc̄ificat sp̄s sc̄s.
conuiuificati xp̄o. ita simul sessuri predestinati sunt. ut iam factum dicat apos-
tolus. quod certus est affuturum. & ipsi sp̄i sc̄o subtrahitur a uobis quisquis
est ille confessus. tanquam sedere cum patre uel filio sit indignus. qui eadem
sede efficit dignus. cum mouetis & iam questionem. quod non adoretur. & hoc
utique simillimo errore. cum legatis & iam supradocui asc̄is & iam homines
adoratos. & tamen ut inuidiam blasphemantis euerteret. ita laudes sp̄m sc̄m ut
tribuas ei quod non habet ullam creaturam. & detrahas ei quod ad ipsum sit & hu-
mana creatura. dixisse me commemoras. fateor. & nunc dico quod saluator noster
non dixit. ut ipsi & nos unum sed ut ipsi sint unum. & de his euangelicis uer-
bis satis amerecolo iam fuisse responsum. cum ostenderem refellerete non
potuisse. quae dixi. quod poposci ut proferres ubi legeres. unum dictum eē de
aliquibus rebus. quae non essent unius eiusdemque substantiae. neque
protulisti. Quid enim te adiuuat. quod dilectionis consensione affirmas
dictum eē de paulo & pollo. qui plantat autem & qui rigat unum sunt. cum
eos non ostendas diuersae fuisse substantiae. Ambo quippe homines
erant. si enim non diligerent inuicem. natura unum essent. dilectione
non essent. si autem unum natura non essent. unum diu dilectione non
possent. poscit ergo filius. ut ita sint unum. quomodo ipse & pater unū
sunt. id est non solum natura. quod iam erant. uerum & iam perfectione
karitatis atque iusticiae. pro sua capacitatae nature. quantum in diu regno
esse potuerint. ut & iam ipse sum me unum sint. in natura sua. quem
am modum pater & filius sum me unum sunt. quamuis in excellentiore
atque incomparabiliter meliore natura sua dixit ergo ad patrem filius.
Pater sc̄e serua eos quod dedisti mihi in nomine tuo. ut sint unum sicut & nos.

nondixit ut sint unum nobiscum. aut simus unum ipsi & nos. item paulo post
non pro his autem rogo tantum. sed & pro eis qui credituri sunt per uerbu
eorum in me. ut omnes unum sint sicut tu pater in me & ego in te & ipsi
in nobis unum sint. Neque hic dicit ut ipsi & nos unum simus. sed unum
sint in nobis. quia homines qui in natura unum sunt. summe atque perfecte
secundum suum modum. unum esse non possunt. iusticie plenitudine nisi
in deo perficiantur. ut unum sint in patre & filio. id est in ipsis unum. non cum
ipsis unum. Adhuc sequitur & adiungit ut mundus credat quia tu memi
sisti. ego claritatem quam dedisti mihi de die illis ut sint unum sicut nos
unum sumus. ego in eis & tu in me ut sint consummati in unum. Neque
hic dicit nobiscum sint unum. aut ipsi & nos simus unum. deinde cum
audis & ut cognoscat mundus quia tu memisisti. & diligisti. secutus ad iun
xit. Pater uolo ut ubi ego sum. & illi sint mecum. ubi sum inquit mecum
sint. Hoc ergo uoluit ut cum illo essent. non ut illi & ipse unum essent.
quid est quod dicere uoluisti. dilectionis fecit mentionem. & non substan
tie. quam uis tu non eo loco ista di uerba posueris. quo ab ipsis sunt posi
ta. sed quid ad nos. quando quidem non ipsos & se uel ipsos & patrem dixit
aut uoluit unum esse. sed ipsos unum esse uoluit. quos nouerat unius esse sub
stantie. sicut & nos inquit unum sumus. quos uident idem nouerat unius esse
substantie. In uis aliquid respondere. ostendit secundum scripturas scias
de aliquibus rebus dici unum sunt. quarum est diuersa substantia. hoc
enim xps nondixit. quod tamen tu ausus es dicere. id est apostolos unum
esse cum patre & filio. In eo quod in omnibus ad uoluntatem di patris re
spicientes. ad imitationem filii subditi unidopatri & ipsi inueniuntur.
haec dicens dm & homines scos unum esse fecisti. ergo ego & ds unum sum.
absit hoc a cordibus scis. puto autem quod & uos. a quo cumque hoc audi
atis. horrescitis. nec fertis quemquam hominem. quia tibi libet munere
scitatis excellat. dicentem. ego & ds unum sumus. sed forte ar ro

gantē uideatur. ut hoc de se ipso aliquis dicat. ita ne uero quisquam uestrū
 & si non audeat dicere. ego & dñs unum sumus. saltem audeat dicere. paulus
 & dñs unum sunt. sicut incunctanter dicimus. paulus & apollo unum sunt.
 dñs pater & dñs filius. unum sunt. porro si non audeatis dicere. quilibet homo
 scilicet quilibet propheta. quilibet apostolus & dñs unum sunt. quis te urge-
 bat. quis te inpingebat. quis precipitabat. ut diceret. apostoli unum sunt.
 cum patre & filio unum sunt. Inquis pater & filius. non tamen unus. con-
 tinuoque esubiungis. unum ad concordiam pertinet. unus ad numerum
 singularitatis. uolebas autem dicere. unum sunt. ad concordiam pertinet.
 unus est ad numerum singularitatis. sed te a consideratione uerborum
 tuorum. in petus disputationis auertit. nam & unum. & unus. utique
 ad numerum pertinet singularem. sed quod uerum est. unum sunt.
 propter id quod additum est. sunt. pluralem numerum. indicat. qua-
 dam singularitate. conexus. unus est autem. apertissime est numerus
 singularis. Sed numquid apostolus diceret. qui autem adheret dño unum
 sunt. quidem enim aliud diceret. si hoc diceret. nisi homo scilicet & dñs. unum
 sunt. sed absit ab illa sapientia. ista sententia. Et tamen dixit. qui ad
 adheret dño unus sps est. ut noueris deis dici unum sunt. quae unus sunt
 eius demque substantiae. sicut quibusdam hominibus dictum est. omnes
 enim uos unum estis in xp̄o ih̄u. & sicut ait ipse xp̄s. ego & pater unum
 sumus. cum autem unus dicitur. & quid unus adicitur. & de diuersis sub-
 stantiis dici potest. sicut dictum est. qui adheret dño unus sps est. & de re-
 bus unius substantiae. sicut dictum est. erat eis anima una & cor unum.
 et ad dixit. non dixit. & quid erat. id est anima & cor. sic & iam de patre
 & filio & unum sunt dicimus. quia unius substantiae duae sunt. & unus est
 dicimus. sed ad dicimus. quid unus. id est unus dñs. unus dñs. unus omnipotens.
 & si quid huiusmodi. satis me uobis duarum istarum locutionum arbi-
 tro inculcare distantiam. scrutare itaque scripturas canonicas uete-

res & nouas. & inuenis potes ubi dicta sunt aliqua unum sunt. quae sunt
diuersae naturae atque substantiae. sane fallite nolo. in epistola iohannis
apostoli ubi ait tres sunt testes. sp̄s & aqua & sanguis. & tres unum sunt.
ne forte dicas sp̄m & aquam & sanguinem diuersas esse substantias & tamen
dictum esset tres unum sunt. propter hoc admonu ne fallaris. haec enim
sacramenta sunt. in quibus non sit quid. sed quid ostendunt. semper ad ten
ditur quod signa sunt rerum. Aliud existentia & aliud significatio. si ergo
illa quae bis significantur intelligantur. ipsa inuenietur unius esse substan
tia. tanquam si dicamus. petra & aqua unum sunt. uolentes per petra
significare xpm. per aquam sp̄m sc̄m. quis dubitat. petram & aquam diuersas
esse naturas. sed quia xps & sp̄s sc̄s. unius eiusdemque naturae sunt. ideo
cum dicitur. petra & aqua unum sunt. & ex parte accipipotest qua
istae duae res quarum est diuersa natura. aliarum quoque signa sunt rerum
quarum est una natura. tria itaque nouimus. de corpore dñi & esse cum pen
dere & in ligno primo sp̄m. unde scriptum est. & inclinato capite tradi
dit sp̄m. deinde quando latus eius lancea perforatum est. sanguinem &
aquam. quae tria si per se ipsa intuemur. diuersas habent singulaeque
substantias. ac per hoc non sunt unum. si uero ea quae his significata sunt
uelimus inquirere. non absurde occurrit ipsa trinitas. qui unus uerus
solus summus & dñs pater & filius. & sp̄s sc̄s. de quibus uerissime dici
potuit. tres sunt testes & tres unum sunt. ut nomine sp̄s. significatum
accipiamus dñm patrem. de ipso quippe adorando loquebatur dñs ubi ait.
sp̄s est dñs. nomine autem sanguinis. filium. quia uerbum caro factum est.
& nomine aquae. sp̄m sc̄m. cum enim de aqua loqueretur ihs quam daturus
erat sitientibus. ait euangelista. hoc autem dixit de spu quem acceptum
erant credentes in eum. testes uero esse patrem & filium & sp̄m sc̄m. quis
euangelio credit & dubitat. dicente filio. ego sum qui testimonium per
hibeo de me. & testimonium perhibeo de me qui meminit pater. ubi & si

non est commemoratus sps scs non tamen intelligitur separatus sed nec
 de ipso alibi tacuit eumque testem satis aperte quem monstravit nam cum illum pro
 mitteret at ipse testimonium perhibebit de me. huius sunt tres testes & tres unum
 sunt quia unius substantia sunt. quod autem signa quibus significata sunt & corpore
 dñi exigerunt significauerunt ecclesiam predicantem trinitatis unā eādemque
 naturam. Quoniam huius tres qui trino modo significati sunt unum sunt ecclesia
 uero eos predicans corpus est xpi sic ergo tres quibus significati sunt & corpore dñi
 fuerunt sicut & corpore dñi sonuit ut baptizentur gentes in nomine patris & filii
 & sps scs in nomine non in nominibus. huius tres unum sunt & huius unus
 est dñs. si quo autem alio modo tanti sacramenti ista profunditas que in epistola
 iohannis legitur & poni & intelligi potest secundum catholicam fidem que
 nec confundit nec separat trinitatem nec inuit tres personas nec diuersas cre
 dit ee substantias. nulla ratione respuendum est quod enim ad exercendas
 mentes fidelium in scripturis scis obscure ponitur gratulandum est si multo
 modis non tamen insipienter & ponitur. quid est autem quod poscis ut astruam
 si pater & filius & sps scs unus est dñs. cum hoc astruat uoce clarissima scriptura
 diuina dicens. Audistis dñs dñs tuus dñs unus est. quod & uos utique audire
 tis si ista ee uellitis non carnaliter ut iudei sed spiritaliter ut xpiani qui enim
 non uult fideliter audire quod dictum est audistis dñs dñs tuus dñs unus est
 super est ut eum qui hoc dixit credat esse mendacem. si autem mendax ille non est
 uox ista uera est. si uox ista uera est. questio ista finita est. proculdubio quippe uos
 ueritas cogit patrem & filium & spm scm confiteri unum dñm dñm. sed si spm scm
 cuius templum non ligna & lapides sed membra sunt xpi negatis dñm de ipso xpo
 quid quid dicturi estis quem dñm & dñm confitemini. respondete itaq; nobis utrum
 pater & filius unus sit dñs dñs. si enim unus sit dñs dñs si enim non est unus duos sunt.
 si duos sunt mentitur qui dicit au di isrl dñs dñs tuus dñs unus est. mentitur qui di
 cit uidete quo ego sum dñs & non est alius preter me. sed quia illum mentientē
 dicere audeatis quare uos corrigere dubitatis. & uenire uel redire ad catholica

1. n̄ manufactū sed corpus est noferū cuius

quoniam unum est in natura
 nolo in epistola iohannis
 dicitur & tres unum sunt
 substantia sunt unum
 ne fallaris hec enim
 tendant semper ad unum
 signum significatum si ergo
 unius est substantia
 uolentes per petri
 petram & aquam diuersas
 quentur sunt. ideo
 accipit potest qui
 quaque signa sunt res
 corpore dñi huius cum pen
 & in clunato capite ma
 ritum est. singularem &
 habent singula queq;
 quibus significati sunt
 trinitas qui unus uerus
 uerus sine dicitur
 in epistola significatum
 loquebatur dñs ubi ait
 uerbum caro factum est
 ueretur ih̄s quam dicitur
 de spu quem accepit
 & filium & spm scm car
 m que testimonium per
 uemissit pater. ubi dicit

fidem. quæ patrem. & filium. & sp̄m sc̄m. non tres dñs deos. sed unum dñm dñm
credit & dicit. clamantem populo suo. audistis dñs dñs tuus dñs unus est.
& uidete quò ego sum dñs & non est alius preter me. sicut edicam surdum aut
cæcum. qui nec audis ista. nec uides. contumeliosum sine dubio me putabis. ecce
non dico. & pone ergo nobis. quomodo accipias. audistis dñs dñs tuus dñs unus est.
utrum ibi sit intelligendus & xp̄s annon sit. si enim dixeris. ibi est. confitebe-
ris mecum patrem. & filium. unum esse dñm dñm. si autem responderes xp̄m
ibi non esse. intelligendum duos. contra uocem diuinam. intro ductur usque
dominos deos. quò non negas & iam xp̄m eē dñm dñm. similiter abstequero.
quomodo accipias. uidete quoniam ego sum dñs & non est alius preter me.
ibi est & xp̄s annon ē. si ubi est. profecto pater & filius. unus est dñs. si autem ibi
non est. et tamen dñs est. mentitur quid dicit. non ē alius preter me. est enim
alius dñs filius. si non unus est dñs pater & filius. quantum libet enim excellen-
tius laudes patrem. & infra eum deprimas filium. id agis. ut æqualis non sint.
non ut duo non sint. Ceterum quantum uis. pater est maior. filius minor. responde-
tur tibi. duo sunt. tamen maior & minor. nec dictum est. dñs dñs tuus maior dñs
unus est. sed dictum est. dñs dñs tuus. dñs unus est. neque dictum est. non est alius
æqualis mihi. sed dictum est. non alius dñs preter me. aut ergo confitere patrem
& filium. unum esse dñm dñm eē xp̄m. sicut apertè negas dñm dñm eē sp̄m sc̄m. quod
si feceris. istis quidem diuinis uocibus. non urgebo. sed alia testimonia diuina
proferam. quibus te & in isto errore detestabiliore conuincam. Nuncautē
& si negas dñm dñm eē sp̄m sc̄m. tamen ut istas diuocibus. quod xp̄m & dñm & dñm
confiteris. qui si non est. cum patre unus dñs dñs. duo dñi nri erunt. & falsè ille
diuoces erunt. dñs dñs tuus dñs unus est. & non est alius preter me. sed quan-
to melius erunt uestra uerba mendata. quam di uerba mendosa. que
risane utrum iudaico modo. te horret profiteri unum dñm. an desubiectione
ne filii potius secundum quod habet fides xp̄iana. ostendatur unus eē dñs.
cuius filius noster est dñs. ita hoc dicis. quasi iudeorum situox. audistis dñs

dñs dñs unus est. Aut ego sum dñs & non est alius praeter me. Ipse dñs hoc
 dixit. Agnosce & tace. uel potius ediffere. quomodo uerum dixerit. quem
 nullus nostrum audet adfirmare. mentitum. Ediffere inquam quomodo uerum
 sit dñs dñs unus est. si dñs dñs ut dicis duos sunt. unus maior alius minor.
 Ediffere quomodo uerum sit. ego sum dñs & non est alius praeter me. Quis enim hoc dixit
 ita quero. utrum pater an filius. si pater dixit ego sum dñs & non est alius praeter
 me. non uerum dixit. qui est alius dñs filius. si filius hoc dixit. nec ipse uerum dixit.
 qui est alius dñs pater. Si autem hoc dixit trinitas profecto & uerum dixit. & uos
 falsum dicere ostendit. trinitas quippe secundum rectam fidem. id est pater &
 filius & sp̄s sc̄s in cuius nomine baptizamus. & unus dñs dñs noster est & praeter
 ipsum alius non est. Ipse est enim dñs de quo dicit apostolus. nullus dñs nisi unus.
 Nam si hoc de patre acciperis dictum. non tibi erit dñs xp̄s. quia non potest solus scrip
 turam dicens. nullus dñs nisi unus. ut hic uobis taceam de sp̄s sc̄o. quem superius dñm dñm
 ostendimus. negantibus uobis. Quapropter. si macedoniam heretici essetis. quide
 solo sp̄s sc̄o catholice fidei consentire detrahit. Patrem uero & filium duos
 quidem esse id est illum patrem. illum filium. & aequales esse atque unius eiusdem
 que substantiae. nec tamen ^{duos} dños deos. sed ambos simul unum dñm dñm esse con
 sentiunt. Si ergo & uos factim. actenus erraretis. non utique his di
 uinis uocibus urgeremini. patrem quippe & filium asseritis unum
 dñm dñm dixisse. non est alius praeter me. ut iam non restaret age
 re uobiscum. nisi ut adiungeretis sc̄m sp̄m. & non dualitatem. sed
 trinitatem diceretis. unum dñm dñm. Nunc uero cum sic accesser
 itis patrem dñm dñm & filium dñm dñm. ut simul non dicatis ambos
 unum dñm dñm. sed duos. maiorem unum. minorem alterum. Prorsus
 confodimur gladio ueritatis dicentis. audiuit dñs dñs tuus dñs unus est.
 Qui clamat. ego sum dñs & non est alius praeter me. neque enim dñs pater. sic uell &
 uirtus acultu deorum reuocare multorum atque falsorum. ut eis de uno
 dō ac dño mentiretur & diceret. non esse praeter se alium dñm. cum sciret

.R
 .R

dñm & dñm esse suum filium. Absit ut ueritas & ueritatis pater. mendacia deciperet populum suum. hereticorum sit hæc non catholicorum horrenda & detestanda blasphemia. Prorsus dñs uerum dicit cum dicit. audiistis dñs dñs tuus dñs unus est. qui pater & filius & sp̄s sc̄s. non tres dñi. sed dñs unus. nec tres dñi. sed dñs unus est. prorsus uerum dicit. ego sum dñs & non est preter me alius. quia non hoc pater tantum. sed ipsa trinitas dicit. hic est unus dñs. & non est alius dñs preter ipsum. Nam si pater diceret. ego sum dñs & non est alius preter me. negaret utique dñm esse unigenitum filium. & quis nostrum auderet eum dñm confiteri contra dicentem patre atque dicentem. Ego sum dñs & non est alius preter me. ac per hoc secundum rectam fidem non patris. sed trinitatis hæc uox est. & patris ergo & filii & sp̄s sc̄i. Obtalescit igitur lingue ignorantium ueritatem. hæc trinitas dñs unus est. de hoc uno dō dicitur. Audiistis dñs dñs tuus dñs unus est. hic dñs unus dicit ego sum dñs & non est alius preter me. subiectus quidem patri & filius secundum formam hominis. non tamen sunt duo dñi. & duo dñi. secundum formam dñi. sedambo cum sp̄u suo. unus est dñs. Testimonia quæ de paulo apostolo protulisti contra te loquuntur. & nescis. dicit enim ille. gratia uobis & pax a dō patre nostro & dño ih̄u xp̄o. Quomodo est autem dñs. ih̄s xp̄s. si pater dicit. ego sum dñs & non est alius preter me. Non ergo solus patris ut dixi. sed trinitatis hæc uox est. Adhibes alterum testimonium. & ipsum contra te ipsum ubi ait apostolus. unus dñs pater & ex quo omnia. & nos in ipso & unus dñs ih̄s xp̄s per quem omnia. & nos in ipso. sicut tu locutus es. Apostolus autem & nos per ipsum. ait. non ait in ipso. sed hoc quid ad causam. solent ista contingere. & memoria. proferentibus testimonia non ex codice illaligentibus. quod ad rem pertinet. potius in uere. ecce dicit apostolus. unus dñs pater & ex quo omnia. & nos in ipso. & unus ^{dñs} ih̄s xp̄s. per quem omnia. & nos per ipsum. Omnino duas personas. unam patris. alteram. filii sine ulla confusione. & sine ulla errore distinxit. neque enim duos sunt duos patres. sed unus dñs pater. nec duos sunt dñi ih̄u xp̄i. sed unus dñs ih̄s xp̄s. In illa quippe trinitate quæ dñs est.

R.

tibi uidetur esse ille de quo idem apostolus dicit. O altitudo diuitiarum
sapientiae & scientiae dei quam inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabi-
les uiae eius quis enim cognouit sensum domini aut quis consiliarius eius fuit
aut quis prior dedit illi & retribuetur ei quoniam ex ipso & per ipsum
& in ipso sunt omnia ipsi gloria in secula seculorum AMEN; utrum pater
est intellegendus an filius domini namque prius nominauit dicens. O altitu-
do diuitiarum sapientiae & scientiae dei; postea uero eum dominum appellat
ubi ait. quis enim cognouit sensum domini. Sed hoc non habet controuer-
siam. utrumque enim nomen & iam uos & patrias signatis & filio neque
enim sic dicitis dominum patrem ut negetis dominum esse filium. aut sic dicitis dominum
filium ut negetis esse dominum patrem. quamuis in hoc apostoli eorum testimonio
quod adhibuisti deus dicitur pater. dominus filius. id est unus deus pater ex quo
omnia & unus dominus ihesus christus per quem omnia. sed illud attende ubi dicitur.
O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei. nam siue pater sit siue
filius. ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Quomodo ergo ex patre
omnia non ex filio & per filium omnia non per patrem. quando quidem
quemlibet eorum uoluerit apostolus hoc loco intellegi. ex ipso inquit
& per ipsum & in ipso sunt omnia. Si ergo siue de patre siue de filio uerissime
tam dicitur. quod ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Sine dubio
patris & filii demonstratur aequalitas; si autem quoniam non nominauit
patrem & filium & spiritum sanctum sed dominum dominum. quod & ipsa trinitas dici potest sin-
gula horum trium referri ad singulos uoluit. ex ipso dicens propter
patrem. ^{per ipsum. propter.} filium. in ipso propter spiritum sanctum. qui hanc trinitatem unum dominum
dominum non uultis agnoscere. quando quidem non ait. ex ipsis & per ipsos & non
ipsis. sed ait. ex ipso & per ipsum. & in ipso sunt omnia. nec ait. ipsis gloria
sed ipsi gloria in secula seculorum. Falleris sane qui putas de patre
solo esse dictum. nemo bonus nisi unus deus si enim dixisset. nemo bonus
nisi unus deus. si enim dixisset. nemo bonus nisi unus pater. nec sic

ditas & bonitas quoniam dictum est nemo bonus nisi carnis dicitur. In hac tua opinione
 deficiunt; tantum enim quantum est ipse. et talem qualis est ipse. si non potuit gignere
 nere. quomodo dicitur. si noluit. quomodo bonus est. Pater inquit. fons bonitatis
 est. qui quod est bonus. a nemine accepit. Numquid ideo minus bonus est filius. quod
 quod bonus est ab eo patre accepit. quia nascens filio tantam bonitatem. quanta cumq;
 illi est. qui ad se est. dare potuit. & dedit. qui bonus inuidere non potuit. nam si minus
 bonitatis. quam quod ipse habet. unico dedit. minus bonus est. & ipse quam debeat. ut
 quod sentire de mentia est. Ergo quantum ipse habet bonitatis. tantum filio
 dedit. & quia natura est. non gratia filius. nascens non indigentem dedit. plenus
 plenum fons bonitatis. fontem genuit bonitatis. Hac per hoc nec auget in se hic
 quod accepit. nec minuit in se ille quod dedit. quia non habet inmutabilitas
 unde deficiat. non habet plenitudo quod crescat. Quid est autem ipsa bonitas
 nisi uita uiuificans. Proinde quia fons fontem genuit. sicut pater suscitauit ma-
 tuos. & uiuificat. sic & filius quos uult uiuificat. hoc ipse filius dixit non ego. unde
 merito deo patri dicitur. quoniam apud te fons uitae; quis est autem. iste fons uitae
 apud patrem. nisi de quo dicitur. In principio erat uerbum. & uerbum erat apud
 deum & deus erat uerbum hoc erat. in principio apud deum. de quo & iam paulo post
 dictum est. & uita erat lux hominum. Haec uita fons uitae est. & lux ista lux lucis.
 unde cum dictum esset apud te fons uitae. ibi iunctum est. in lumine tuo uidebunt
 lumen. Hoc est in filio tuo. spiritum sanctum. quem tu quoque esse in luminatore in
 conlationis nostrae primae parte professus es. fons ergo de fonte filius de
 patre. & simul ambo lux nostra. sicut deus de deo. & simul ambo utique deus unus.
 & hoc totum non sine spiritu amborum. Ex hoc fonte bonitatis. & hoc fonte uitae
 & hoc inmutabili lumine. & haec & in deficiente plenitudine. id est patre & filio
 & spiritu sancto. uno domino deo solo. secundum mensuram fidei suae. qui cumque uera
 citer credunt. sumentes. boni fiunt. uiuificantur. in luminatur. in plenatur.
 Quibus tu unigenitum filium pacetua. dixerunt. nescio quia incredibile teme-
 ritate iunxisti. Tua quippe ista sunt uerba. siue inquis filius. siue qui per

resolutionis

1. fons unus. lux de luce. filius de patre. & simul ambo

facti de lino
 se assum ferunt
 natura filium esse non
 statum secretum hor
 natura filium sed
 secundum mensuram
 natura. & fuit ali
 bonus. quem adm
 fons bonitatis
 sapientia & gra
 accepit & r
 esse equalis de
 in te & sapientia
 uerisset. neq
 in ipse filius. min
 equalis est pat
 in nullo modo de
 nec in scripturis
 sum deum patrem
 sed mensura dicitur
 filium deum menar
 & pater diligit filium.
 non inuicem dilecto in patre
 equaliter. sed in uicem
 nam sicut dicitur. ipse filius
 alio loco demandato
 eterna est. quod a
 ubi autem ait

filium sunt facti de illo uno fonte bonitatis unusquisque secundum mensuram
 fidei sue assumerunt ut essent boni. Ubi est ergo quod fueras ante confessus
 illum naturam filium esse non gratia, ecce contra tuam sententiam uenis. ecce iam pro
 dis nefarium secretum heresis uestre quia unigenitum uerum dei filium uerum
 deum non natura filium sed gratia profiterimini. si enim & ipse sicut uerba tua cla
 mant secundum mensuram fidei sue ut bonus esset assumpsit gratia est ergo
 filius non natura & fuit aliquando non bonus & credendo factus est bonus qui
 ante esset bonus quemadmodum dicis secundum mensuram fidei sue de illo
 qui pater est fonte bonitatis adsumpsit. Legimus quidem quod ih̄s proficie
 bat etate & sapientia & gratia dei erat in illo. Sed secundum formam hominis
 quam pro nobis accepit & nobis non secundum formam dei in qua non alienum
 arbitratus est esse aequalis deo. Uerum tamen & iam in ipsa forma hominis legi
 mus eum etate & sapientia profecisse non tamen ut & non bono bonus fieret &
 credendo meruisset neque nunc inter nos questio uertitur de natura filii
 hominis in qua dei filius minor est patre sed de natura filii dei in qua ut nos dicimus
 uos negatis aequalis est patri quia filius uerus filius unicus filius de uero deo.
 uerus deus in nullo modo degenerauit a patre proinde incomparabilem pa
 trem filio nec in scripturis sc̄is alicubi legere potuisti nec sana fide ipse dixis
 ti in mensuram & iam patrem quoniam propterea dicis ut filium non pariter
 in mensuram sed mensura existimes terminatum tecum habeo mensuram tuam
 quatuor falsum deum metiaris & de uero deo mentiaris. Bene confiteris
 quod & pater diligit filium & filius diligit patrem sed si & hoc confiteris quia
 non est maior dilectio in patre quam in filio quia enim natura diuinitatis aequales
 sunt aequaliter sed inuicem diligunt facit autem filius sicut homo mandatum
 patris nam sicut deus ipse filius est mandatum patris quia ipse est uerbum patris.
 Unde alio loco de mandato patris hoc est de se ipso dicit sc̄io quia mandatum
 eius uita aeterna est quod autem ipse deus filius sit uita aeterna scriptura diuina
 testatur. Ubi autem ait qui me uidit uidit & patrem quis nescit ideo dictum

quoniam quisquis perintellegenti am uidet filium patri utique uidet æqualem
 quod uos ideo non uultis quia per oculos cordis quantum in hac uita uideri
 potest filium non uidetis. Putas non recte a medicum esse quod propter
 formam serui quam suscepit filius maior sit pater; tu enim secundum here-
 sim uestram in ipsa di forma patrem filius eē maiorem cui pater nam
 sic in uides formam ut ideo perfectum uel natum eē filium æterna
 perfectione ne ad pater nam formam saltem crescendo ualeat peruenire.
 Sed in antea in uidet homo paternam formam di filio cui pater eam non in uidit
 quia æqualem sibi unicum genuit. Sed dicis non eē magnam di patris gloriam
 si ea forma serui maior est qua forma sunt maiores & angeli. Uides si uide-
 naris nisi ad unius patris gloriam per unicum filii contumeliam peruenire.
 Ut scilicet non augeatur pater in gloria nisi minuatur filius in natura. Cohibe
 te nescis & patri & filio te ingerere contumeliam sine ille potuit aut uoluit
 gignere æqualem sibi nec istenasci æqualis patri. Non uult sed si laudari
 patrem ut filium dicatur de se ipso generasse degenerem; non uult bonus filius
 dilector ita predicari formam suam ut eam non potuerit unicus eius uel
 nascendo sumere uel crescendo comprehendere. Quod autem tibi uidetur
 nihil magnum de dō dici patre si forma serui maior est quam maiores uidentur
 & angeli. Non recte cogitas quem locum in rebus habeat humana natura que
 condita est ad hīmaginem di maiores angeli dici possunt hominem quia
 maiores sunt hominis corpore maiores sunt & animo sed infirmo quem
 peccati originalis merito corruptibile aggrauat corpus. Natura uero hu-
 mana qualem naturam xps humani mentis adsumpsit que nullo peccato
 potuit deprauari. solus maior est dī. deniq; propter quod dictum est
 Minora facti modico minus quam angelos. Aperuit scriptura ubi legitur
 eum autem modico minus quam angelos minoratum uidimus ih̄m propter
 passionem mortis non ergo propter naturā hominis sed propter passionē
 mortis. Natura uero hominis que mente rationali & intellectuali cre-

turā ceteras antecedit. dī solus est maior. cui utique iniuria facta non est. ubi
 scriptum est. maior est cor denostro. Filius ergo dī susceptum hominem leuaturus
 ad patrem. quando dicebat. si diligetis me. gauderetis utique quia uado ad
 patrem. qui a pater maior me est. non carnis suae solum. sed & iam menti. quam
 gerebat humanam. Dm̄ patrem utiq; præfererat. quæ tota sine dubio forma
 agnoscitur serui. quoniam tota seruit creatura creatori. Postremo tibi
 disputatio fuit. quomodo sit dī patribus uisus. quando corpus humanū
 in quo uideretur. nondum acceperat xp̄s cum inuisibilis sit per se ipsam
 diuina natura. quod cum & iam tu ita confes- sus fueris. ut inter cetera
 non solum patrem. sed nec ipsum filium in substantia diuinitatis suae
 diceret eē uisibilem. non solum hominibus. sed nec ipsis celestibus potes-
 ta tibus. Postea uita sentia. dicit eum & ante in carnationem suam conspec-
 tibus apparuisse mortalium. Adserens illud quod ait apotolus. quem nemo ho-
 minum uidit. nec uideri potest de solo patre dictum esse. Filium uero & initio
 generis humani uideri solitum eē ab hominibus. Quod cum probare uoluisses.
 multa de scripturis sc̄is testimonia protulisti. quæ tibi nihil adiuuare potuerunt.
 Non enī legis alicubi scripsisse moysen. sicut dicit. quod ab illo primo homine adam.
 usque ad ipsam incarnationem. semper filius uisus est. Hoc enim eum descri-
 bere pronuntias in genere eo. libro. quod ita falsum est. ut & iam ridiculum sit.
 Numquidem liber geneleos. ab adam usque ad incarnationem xp̄i. ea que gesta
 sunt. continet. aut ipse moyses. usque ad tempora incarnationis xp̄i. uel incar-
 ne uixit. uel que facta sunt. scripsit. Hæc dicit. & putas te aliquid dicere. uel
 putaris ab eis. qui nec ista possunt. quæ tam manifeste falsa sunt. cernere.
 Deinde quod com memoras. patrem ad filium dicentem. faciamus hominem.
 ad huiusmodi & similitudinem nostram. Quid hoc ad rem pertinet. rogo te.
 quid ad rem pertinet. tantum ne tibi uacabat loqui. ut non attendens quid
 probare susceperis. memoriter scripturam geneleos uentilares. Numquid
 hinc probatur. ante carnem susceptam uisus ab hominibus xp̄s. qui dixit.

pater ad filium faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram de
de iungas addis. & fecit dñs hominem. adque addis quis dñs nisi filius. & ut mihi de
opere quasi prescribas meo hæc utiq; inquis & tuis tractatibus exposuisti ubi nolo
querere quam uerum loquaris. Quando uideo nihil ad causam pertinere quod loqueris
Agitur quippe inter nos utrum per sue diuinitatis substantiam xps uisibus apparu
is & humanis. & tunc dñs hominem. & addis quis dñs nisi filius. Quasi propter
necessitatem ut hominē opificens uiderē oculis carnis. hoc ita esset om
nes homines uiderent dñm. Quis enim alius eos facit in utero matrum. Ad
huc addis talia & dicit. Iste ego filius qui est pater sui genitoris dicebat.
non est bonum solum eē hominem faciamus ei adiutorium secundum se.
Si queram quis tibi indica uerit quia filius hoc dicebat. in quibus angusti
iste uidebis. Scriptura enim quæ dixit. In principio fecit dñs cælum & terrā.
non exprimens utrum pater an filius an sps scs an ipsa trinitas fecerit quæ unus
est dñs. Per cetera & iam ita commemorat dñm ut dicat. & fecit dñs & dixit dñs per
quæq; opera eius quorum illum asserit conditorem. Simili ergo locutione
& dixit faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. & fecit
dñs hominem. Nec aliter locuta est ubi ait. non est bonum solum eē hominem
faciamus ei adiutorium secundum se. Unde igitur tibi persuasum est cetera
superiora patrem dixisse. hoc autem unde filium queso distinguis unde dis
cernis patrem dixisse fiat lux & cetera patrem denique dixit se faciamus ho
minem & filium dixisse faciamus ei adiutorium. Cum tibi scriptura ubique
non dicat nisi dixit dñs. Que est ista temeritas que presumptio. deinde cum
ideo patrem maiorem soleatis asserere quia dixit fiat illud aut illud. tanquā
iubens filio. filium uero ideo minorem. quia uis saper fecit. Quid dicitur
estis ubi scriptum est. faciamus hominem. non enim ait sicut in superioribus fiat
homo tanquam id iusserit filio. sed faciamus inquit hominem. quod non quero
quem dixisse arbitretis. uamenim uerbatua tenemus quod pater ^{hoc} dixit filio. Quæ
ergo non ait. fiat uel fac. sed ait faciamus. an cetera dñs imperauit & filius fecit homi

non uero ambo ambo fecerunt. sed patre & iubente & cooperante filio autem non iuben-
 te sed tantum iussa faciente. si propterea patrem iubente intellegis quia scriptum est dixit
 deus faciamus hominem. Ergo iussit & filius quia tu ipse non patrem accipis dixisse sed filium
 faciamus ei adiutorium & sicut illud ubi dictum est & fecit deus hominem oboedisse iubenti patri
 filium uisum esse quia pater dixerat faciamus hominem. Ita etiam ubi legimus & inmisit deus
 saporem in adam & sumpsit unam de costis eius & cetera. Quibus ostenditur factum homini
 esse adiutorium oboedisse patrem iubenti filio te auctore intellegamus quia non patrem sed fili-
 um dixisse asseris faciamus ei adiutorium. Sed hoc ita loquor quasi ad causam que a nobis
 igitur quidquam pertinet quod libet hinc uolueris credere aut suspicari pro-
 fus sic dicitur pater iussit ubi dictum est faciamus hominem & filius oboediet
 ubi dictum est fecit hominem proorsus sicut te delectat filius dicit non est bonum solu-
 m esse hominem faciamus ei adiutorium. Sed alia dicens ipse non iusserat quia hoc uultis
 quomodo ostendis filium qui hominem fecit ab homine uisum. quomodo ostendis filium
 qui dixit non est solum bonum esse hominem faciamus ei adiutorium ab homine uisum
 uel ab ipsa muliere sic iam factam non uis apater ne filio pater oboedisse uideatur
 sed ipse eum filius tanquam sibi ungens sibi que obediens & faciendam dixit
 & fecit. Demonstra filium uisum esse auro uisum esse a muliere demonstraturum
 te quippe promiseras & ante quam in carne retur uisum fuisse humanis aspec-
 tibus filium. Ostende promissa quid pergis in uacua quid deludis & expectatione
 nostram nec exhibes pollicitationem tuam multiplicas uerba non necessa-
 ria ut necessaria occupes tempora si propterea uisus est auro filius quia fecit
 eum & propterea uisus est ab eius muliere quia fecit eam. Definisi aude
 non posse deum filium & operari uidentia & a suis operibus quamuis alia
 uidentibus non uideri. Si autem hoc potest deus filius ipse quippe nunc ope-
 ratur cuncta uidentia & tamen eorum a seipso creatis oculis non uidetur.
 Quid est quod dixisti quare ista de libro geneseos in tuo sermone posuisti.
 Quare nobis necessariam temporum spatia superflua loquacitate finisti.
 sed iste inquit filius uisus est & ad hoc secundum quod legimus adam dicentem.

in carne nascere pot

.R

uocent uam audiui deambulantis in paradiso & abscondime quia nudus sum.
Hoc ergo prius dices homo bone. inde inciperes promissum monstrare. quam
uis & hic adam. uocent uam inquit audiui. non ait faciem uel speciem tuam uidi.
& quod ait abscondime quia nudus sum. Uideri se ab eo timuit. nondum
se uidi se monstrauit. nam si uox quando auditur. sequitur uisio. uisus est
& dicit pater. quotiens uoce ad testatus est filio. Nouimus quippe in euange-
lio uerba patris sonantis adque dicentis. tu es filius meus dilectus & cetera.
Ubi ab hominibus auditus. non tamen uisus est. ac per hoc & in illis uerbis
que adiungit ubi dicit. Quis nuntiavit tibi quia nudus es & sequentia. potuit
audiri & non uideri. Nondum itaque aliquid de eo quod promiserat. dixisset
uideo & dictandum aliquid quod discutere debemus. aut quod pro tua causa esse
fateamur. hic dicit inquit & abrahæ uisus est. Uisus est enim dicitur abrahæ negare
non possumus; scriptura quippe fidelissima. apertissime loquitur hoc
dicens. uisus est autem illi deus ad quem cum mambrix. sed neque hic & pres-
sum est. utrum pater an filius; Cum autem narrat scriptura. quomodo
uisus sit deus tres uiros illi apparuit se declarat. in quibus magis ipsa trinitas
qui unus est deus. Recte intellegi potest. denique tres uidet. & non dominos
sed dominum appellat. Quod trinitas tres quidem personæ sunt. sed unus deus dicitur. Sic autem
narratur quod uidit abraham respiciens inquit oculis suis uidit. & ecce
tres uiri stabant super eum. & uidens procucurrit in obuiam illis ab ostio
tabernaculi sui. & adorauit super terram & dixit. deus si inuenigratiam ante
te ne pretereas seruum tuum. Hic uidemus tres uiros apparuisse. & unum
deum dominum dicitur dominum rogari. ne pretereas seruum suum. quoniam con-
gruit deo uisitare famulos suos. deinde tres personas pluraliter alloquitur
dicens. Sumatur nunc aqua & lauem pedes uestros & reficietate sub arbore
& sumam panem & manducate. & postea transibitis in uiam uestram prop-
ter quod declinastis ad seruum uestrum. manifestum est eos. tamquam
homines inuitari. non enim tale illis prebetur obsequium. quo indigentia

reficerent corpora nisi homines puterentur & scriptura pluraliter eos respon-
 disse commemorat. at enim & dixerunt sic fac quem ammodum dixisti.
 Non ait & dixit sed dixerunt. Deinde cum esset parata refectio dicit scriptura
 & apposuit ante illos & ederunt. Non ait & apposuit ante illum & edit.
 Sed ubi ad id uentum est ut abrahe filius promitteretur & sarra. Quia
 diuinum offerebatur beneficium non ut hominibus humanum exhiberet
 obsequium. Unum narrat scriptura dicentem ubi est sarra uxor tua.
 non ait dixerunt autem ad illum sed ait dixit autem ad illum ubi est sarra
 uxor tua. Quis autem hoc dixerit postea manifestat. ubi cum risisset
 sarra ait eadem scriptura & dixit dñs ad abraham quare risit sarra
 in semet ipsa & cetera usque in finem. Tamquam unus dñs singulari-
 ter loquitur. Ac post hæc ut homines pluraliter abire narrantur
 & dicitur & surgentes autem inde uiri conspexerunt in faciem sodo-
 morum & gomor reorum. abraham uero aribulabat cum illis ducens.
 Rursum autem redit scriptura ad singularem numerum ac dicit.
 Dñs autem dixit numquid celabo ego puerum meum abraham quæ ego facio.
 Deinde promittitur abrahe præclara & copiosa posteritas & sodomorum
 denuntiatur interitus. Sequens autem scriptura dicit & conuersi in
 de uiri uenerunt sodomam. abraham autem erat adhuc stans ante
 dñm. & ad propius abraham dixit. Ne simul perdas iustum cum im-
 pio. & erit iustus tanquam impius. Et post conlocationem dñi atq.
 abrahe sequitur scriptura & dicit abiit autem dñs ut desinit loqui ad
 abraham & abraham regressus est in locum suum. Uenerunt autem
 duo angeli in sodomam ad uesperam. Huiusmodi de quibus paulo ante
 prædixerat. Conuersi inde uiri uenerunt in sodomam sed duos esse
 non expresserat cum ab initio tres uiros dixisset apparuisse abrahe
 & ospitaliter ab illo esse susceptos. quos & abeuntes deduxit ambulans
 cum eis. Fortas **is** ergo iam pronuntiare festinas unum fuisse

conuincit quod sum
 promissionem quam
 faciem uel speciem
 ab eo timuit non
 sequitur uisio
 mus quippe nauis
 meus dilectus & cetera
 hoc & in illis uerbis
 siquidem ponit
 ad promissionem
 quod protua causa esse
 ne dñi abrahe regere
 si sine loquitur hoc
 sed neque in ipse
 scriptura quomodo
 magis ipsa in
 det & non dominos
 sed unus dñs. Sic uir
 uidet & ecce
 nobis illis ab orbis
 de firmu ueniam ante
 uros apparuisse dñm
 um suum quomodo
 pluraliter alloquitur
 de refectioe sed hoc
 inuam uerba pro
 cum est eor inquam
 obsequium quod indiget

in eis dñm xpm. Qui singulariter promittebat & respondebat abraha. duos
uero illos angelos eius qui uenerunt in sodomā tamquam nisi angeli ad nō suo.
Sed & p̄ta quid properas. consideremus omnia diligenter ac prius intuea
mur uerba dñi loquentis abraha. Clamor sodomorum inquit & gomorra
multiplicatus est & peccata eorum magna ualde. descens dens ego uidebo si
secundum clamorem ipsorum uenientē ad me consumcent; hic se ipsum
descensurum dixit in sodomā. Quotamen non ipse descendit. sed angelus duo.
Ipse quippe abiit ut desit loqui ad abraham. abraham autem reges suus est
in locum suū; Uenerunt autem sicut dictum est duo angeli ad uesperam
in sodomā. quid si & in illis duobus angelis unus dñs inuenitur. qui secun
dum uerbum suum in ipsis angelis descendit in sodomā; Non nema
nifestum erit in tribus illis uiris unum dñm uisum. ubi quid aliud quam
ipsa trinitas figurata est. Sed uideamus utrum nobis sc̄a scriptura demonst
ret & iam in illis angelis duobus ut dixi unum dñm inuentum. ne for
te hoc & nostro corde ad firmasse uideamus; Uenerunt duo angeli
in sodomā ad uesperam. Loth uero sedebat sicut scriptum est iuxta porta
sodomorum. uidens autem loth surrexit in obuiam eis & adorauit in
facie interram. Uides nempe hic iustus uiro angelos adoratos. & tunc
uis adorari sp̄m sc̄m. qui uos quoque dñm in uis sine ambiguitate pra
ponitis. Sed dicturus es homines eē credebat. Nam & in o sp̄cium
tamquam homines inuitauit. Hoc magis est contra te. quid dicis non ad
orari sp̄m sc̄m omnibus angelis praferendum cum uideas & homines
inferiores angelis a iustis hominibus adorari. Sed adhuc dicturus
es dñm adora ut eum quippe in duobus illis quos putabat esse homines
tamquam in profetis esse cognouit. Iam ergo probatum est quod me
per scripturam sc̄am demonstraturum eē promiseram. Eundem
dñm quid dictus fuerat abisse ut cessauit loqui ad abraham. In illis
duobus angelis descendis se in sodomā sicut dixerat & in eis

ab homine iusto agnitam fuisse. & ibi itaq; hospitalitate
 quomodo scis hominibus di in quibus dm ee cognouit. cum eos
 sicut & iam ipse abraham angelos eenesur&. In enim patri
 archesunt significati in epistula ad hebreos ubi de hospitalitate
 loquens ait. per hanc enim quidam nescientes hospicio receperunt
 angelos. Receptis ergo eis loth nesciens quod angeli essent. cognos
 cent tamen sicut ipse dno demonstrante cognoscere potuit quis in eis esset
 ut ea que interea facta sunt taceam. Exit cum eis de sodomis. quod
 antequam fieret sicut scriptura loquitur. dixerunt uiri ad loth sunt
 tibi hic generi aut filii aut filie aut si quis tibi alius est in ciuitate.
 educe de loco hoc quoniam perdimus nos locum hunc quia & alta
 tus est clamor eorum ante dm. & misit nos dñs conterere eum.
 ecce ubi appar& illud incendium sodomorum per angelos factum.
 quos misit dñs in quibus tamen ipse erat. Neque enim sic mittit
 suos ut recedat ab eis. In eis ergo descendit in sodomam quod se facturum ee
 pradiixerat. quando cum abraham loquebatur. quod post ea quam
 fecit. ab ipse dictus est. & angeli uenisse in sodomam ad uesperam.
 deinde paulo post. mox ut eduxerunt illum foras & dixerunt sicut ea
 dem scriptura narrat. Saluum fac animam tuam ne respexeris retro
 nec steteris in tota regione in montem saluum te fac. ne quando con
 prehendaris. Dixit loth ad illos. Orodne quia inuenit puer tuus mise
 ricordiam ante te. & cetera que cum finis s& loquendo. & elegit s& sibi
 ciuitatem pusillam in qua sal uar&ur. Sequitur scriptura & ei
 dicit ee responsum. ecce miratus sum faciem tuam. & super uerbum.
 hoc ne euerterem ciuitatem. de qua locutus es. festina ergo ut sal
 uus sis ibi. non enim potero facere uerbum donec tu illo intro eas.
 Quis hoc ei respondit. nisi ille cui dixerat. orodne. Hoc autem ad
 ambos dixerat non ad unum. sicut apertissime scriptum est.

spandebat... duo
 quomodo scis...
 ligenter...
 orum inquit...
 fecerit dñs...
 nsumunt...
 descendit...
 ut non...
 ad uesperam...
 inuenitur...
 sodomam...
 ubi quid...
 scriptura...
 inuenit...
 uenerunt...
 in porta...
 in...
 ad uesperam...
 deinde...
 foras & dixerunt...
 dem scriptura...
 nec steteris...
 in montem...
 prehendaris...
 dixit loth...
 orodne...
 & cetera...
 loquendo...
 & elegit...
 ciuitatem...
 sequitur...
 dicit ee...
 super uerbum...
 hoc ne...
 festina...
 uis sis...
 non enim...
 donec tu...
 quis hoc...
 nisi ille...
 cui dixerat...
 hoc autem...
 ad ambos...
 non ad unum...
 sicut apertissime...

Dixit autem loth ad illos orodnē. Agnouit ergo loth unum
dn̄m in angelis duobus sicut abraham unum dn̄m agnouit
in tribus. Non est qui dicatur ille abierat qui dn̄s erat. Et cum
abraham loquutus erat. duo uero angeli eius erant qui in sodoma illo abe
unte uenerunt. Omnes enim tres uiridici sunt qui apparuerunt abrahe.
Sicut scriptura solē uiros & iam angelos nūcupare ne eorum alicuium prom
tius & humiliter abraham obsequutus est quam duobus. sed equaliter omnib.
pedes lauit. equaliter omnib. epulas ministrauit. ergo in omnibus dn̄m
uidit. propter quod scriptura prædixerat. quod uisus fuerit d̄s abrahe
ad quer cum mambræ. sub cuius umbra arboris tres uiros spauit quos
oculis corporis uidit. In eis uero dn̄m non corporis. sed cordis oculis
uidit. id est intellexit. atque cognouit sicut loth in duobus. cum quonon
pluraliter sed singulariter loquebatur. ei q̄ respondebat. & iam præ tam
quam unus. Primo quippe abraham per tres uiros illum audiuit. postea
per unum. qui duobus in sodomā euntibus. manens locutus est cum eo.
Loth autem per duos tamen & ipse unum dn̄m. quem pro liberatione ^{su}roga
bat. & qui ei respondebat audiuit. cum ambo id est abraham & loth. homines
putarent eos quia angeli erant dn̄m uero in eis intellexerent. quærat non
putarent esse. qui non erat. Quid sibi ^{ergo} uult ista uisibilis trinitas. & intelle
gibilis. unitas. nisi ut nobis insinuetur quod ita tres essent pater & filius
& sp̄s sc̄s. ut tamen simul non tres du & dn̄m essent. sed unus dn̄s d̄s. Tu autē
dixisti. hic d̄s uisus est abrahe. sciente legis se quod scriptum est uisum esse
dn̄m abrahe ad quer cum mambræ. et uolens quasi probare dn̄m. filium
sum eē illi patriarche. Declinasti a illis tribus uiris. & eos omnino tacuisti.
In quibus narrat scriptura dn̄m uisum fuis se abrahe. Ne tu ipse nos admo
neres unius esse substantiæ trinitatem dn̄m. sicut unus erant substan
tiæ tres uiri quos uidit abraham. cum prædixisset scriptura. uisus est
dn̄s abrahe. Ne tamen tres deos esse. quia & uisus est d̄s dictum est. non

uis sunt di. & ipse abraham tres uidit. & unum adorauit. a quo preteriri noluit
 ab uno responso diuinitatis accepit. Ne aliquos duos eorum. duos esse deos
 sensit. sed unum in omnibus. quia & loth. duos uidit. & tamen agnouit
 unum dñm. Ubi mihi uidentur per angelos significati. filius. & sps scs. quō
 se illi angeli missos esse dixerunt. & de trinitate quæ dñs est. solus pater non le
 gitur missus. Leguntur autem missi. & filius & sps scs. quorum non ideo
 est diuerſa natura. nam & illi uiri per quos significati sunt. unius erant eius
 demq. nature. Hanc ergo scripturam. qua conuinci posses a tanto silentio de
 uitati. & cum dixisset hic dñs uisus est abrahæ. uolens filium solum uisum putari.
 in eo quod in genesi legitur. uisum eē dñm abrahæ. Quomodo sit uisus dicere.
 ne ibi non solus filius sed trinitas agnosceretur dñs. Dixit ita uero si uis credere.
 quia filius uisus est abrahæ. utique ipse unigenitus in scō affirmauit eum in angelio
 sic. Abraham pater uester exultauit ut uideret & diem meum. & uidit & gau
 susus est. O disputare. o probare promissa. quasi dixerit dñs filius. Abraham
 potest uester concupiuit diem meum. & uidit & gauisusus est. Quamuis hoc sic
 adhuc intellegi possit. quod scs patriarcha oculis cordis uideret & dñi filium non
 oculis carnis. unde inter nos uertitur questio. Sed cum dixerit xps. abrahæ
 concupiuit diem meum. & uidit & gauisusus est. qui non diem xpi intellegi
 mus tempus xpi. quo erat uenturus in carne. quod abraham sicut alii pro
 phete in spū potuit uidere atq. gaudere. neque hic igitur quod proposueras
 & pollicitus fueras probare potuisti. Post hæc uenisti ad iacob. qui alucta
 tus est cum angelo. quem scriptura ipsa genesios. & hominem dicit. & dñm.
 Nam ita legitur. Remansit autem iacob solus. & luctabatur homo cum illo.
 usq. in mane. uidit autem quod non potest esse ad eum. & tetigit latitudinem
 femoris eius. & obstipuit latitudo femoris iacob dum luctaretur cum eo.
 & dixit illi. dimitte me. ascendit enim aurora. Ille autem dixit. non te dimit
 tam nisi me benedixeris. Dixit autem illi. quod est nomen tuum. ille autē
 dixit. iacob. & dixit ei. non uocabitur amplius nomen tuum iacob. sed isrl.

Agnouit etiam unum
 unum dñm agnouit
 qui dñs est trinitas
 quidam male
 apparuerunt abrahæ
 aliorum aliorum pro
 sed equaliter omnino
 ergo in omnibus dñi
 uisus fuerit dñs abrahæ
 uisus pater. quos
 sed cordis oculis
 cum quonon
 dum ipse tam
 illum uidit post ea
 locutus est cum
 quem probare non
 abrahæ dicit homin
 gerent. quærit non
 ubi trinitas scilicet
 res essent pater & filius
 sed unus dñs dñs. Tu autē
 scripturam est uisum esse
 probare dñm filium
 & scs omnino uisum
 Ne tu ipse nos alio
 unius erant sicut
 & scriptura uidet
 est dñs dicitur est non

erit nomen tuum. quia ualuit cum dō & cum hominibus potens es. Rogauit
autem ^{cu} iacob dicens. enuntia mihi nomen tuum. & dixit. Quare hoc inter
rogasti nomen meum. & benedixit eum illic. & appellauit iacob nomen loci eius
aspectus dī. uidi enim dñm facie ad faciē. & salua facta est anima mea. Existatē
tione unicum dī filium. & ante quam uenisset in carne. uisibiliter ^{apparuisse} conari sofen
dere. ubi & non absurdē de xp̄s intellegitur figuratus per prophetam futura
nunciantem. quia futurum erat ut iacob in filiis qui crucifixi erunt. præualu
isset xp̄o uideretur. & in filiis suis uideretur xp̄m facie ad faciē & salua fieret
anima israhitarum. qui fideliter hoc uiderunt. Tamen hunc hominem qui
luctatus est cum iacob. Osee propheta euidenter angelum dicit. Sic enim
apud eum scriptum est de iacob. in utero subplantauit fratrem suum. & in
labore suo præualuit dō. & confortatus est cum angelo. & potuit sicut ergo
in genesi ille qui luctatus est cum iacob. & homo & dī dicitur. Ita & ab hoc pro
pheta. & dī angelus. hac per hoc ita quærat angelus. dictus est homo. quomo
do illi dicta sunt uiri qui apparuerunt abrahe quando nescientes & ipse
& loth. o spicio receperunt angelos. Dī ergo erat in angelo. sicut est dī in ho
mine. maxime quando per hominem loquitur. Ita uero per hunc ange
lum figuratus est xp̄s. Sicut per hunc hominem. Nam & isac filius abra
he quid erat in figura nisi xp̄s. quando sicut ouis ad immolandum ductus est
& quando sicut dñs crucem suam. ita & ipse sibi quibus fuerat imponendus
ligna portabat. Postremo quid miramur per angelum figuratum eē
ih̄m. si non solum per hominem. uerum & iam per pecudem figuratus est.
Nam quis alius erat ille aries. qui cornibus tenebatur in uepre. nisi xp̄s
crucifixus. uel spinis & iam coronatus. Hunc autem arietem pro filio cui
parcere iussus est immolauit abraham. Ita enim homini parci dī iussit
ut tamen & pecore propter passionem xp̄i. quæ illo modo pronuntiabatur
mysterium sacro sanguinis impleatur. si ergo putas propriæ tate non
figura xp̄m fuisse angelum qui luctatus est cum iacob. potes dicere pro

prietate non figura xpm fuisse arietem quem patri archa immolauit
 abraham. potes postremo dicere proprietate non figura xpm fuisse petra
 que per cussa ligno sitienti populo potum largissimum fudit. sicerum dicit
 apostolus bibebant enim de spiritali sequenti petra. petra autem erat xps.
Figura iste non res ipse fuerunt quibus figuris precedentibus res signi
 ficabantur euenture; que figure per subiectam do creaturam & maxime
 per angelorum ministerium mortalium exhibebantur aspectibus. dm
 quidem agentem potentiam. sed tamen latente natura siue patris siue filii
 siue sps scs. Frustra itaq; adseris filium di uisum fuisse hominibus. patrem
 autem non uisum fuisse. cum per subiectam sibi creaturam & pater uideri
 potuerit. & filius & sps scs. per suam uero substantiam. nullus illorum ui
 sus est. Ergo ds sicut in firmis hominum sensibus magis significatus
 quam demonstratus est. non itaque uisus est. sicut est. Hoc quippe in
 futura uita promittitur scis. Unde dicit apostolus iohannes dilectis
 simi nunc filii di sumus & nondum apparuit quiderimus. Scimus autē
 quia cum apparuerit similes ei erimus. quoniam uidebimus eum sicut ē.
 Uiderunt ergo & in hoc seculo quicumq; uiderunt. sed non sicut est. deniq;
 moyses eum sibi cupiebat ostendi. quamuis cum illo facie ad faciem
 scriptura in dice loqueretur. quod cum in ea superius prosecutione
 dixissem quasi non audieris preteristi. cum tibi eiusdem meae prosecutio
 nis recitari & tabulis uniuersa fecisses. Non autem discernens quid
 sit uideri dm per substantiam suam. & quid sit uideri dm per subiectam
 creaturam. in tantam blasphemiam decidisti. Ut unigenitum di
 filium. per hunc ipsum quod ds est. mutabilem diceres. quando qui
 dem soli patri putasti eē tribuendum. quod scriptum esse dixisti.
Ego sum quis sum & non sum mutatus; quasi filius uel sps scs sit mutatus
 quando uisibiliter apparuit. uel ille quod constat natus ex femina. uel
 iste in specie columbe. aut in igneis linguis sed humanis aspectibus

monstrans. Unde iam respondi tibi in eo sermone ubi ostendi non te refel-
lisse quae dixi. Nunc uero ut intellegas quomodo dixerit deus ego sum
quis sum & non sum mutatus. uel quod scriptum magis inuenitur. ego
enim deus & non mutor. quoniam non solus pater sed deus unus dixit hoc
quod est ipsa trinitas. psalmum ad tene ubi legitur. Tu in principio domine
terram fundasti & opera manuum tuarum sunt caeli & ipsi peribunt
tu autem permanes bis & omnes sicut uestimentum ueterescunt & ue-
lud tegumentum mutabis eos & mutabuntur. Tu autem idem ipse es & an-
nitui non deficient. Hoc autem ad filium dei dictum esse in epistula quae est
ad hebreos sancta scriptura testatur. qui si uero non intellegat ubi dicitur caeli
mutabuntur tu autem idem ipse es. Nihil dicit aliud nisi tuum mutaris. hac
per hoc & iam deo filio conuenit dicere. Ego sum quis sum & non sum mutatus
uel ego enim deus & non mutor. quod tu ideo soli patri adsignasti. ut in sua
substantia crederetur esse mutabilis filius. tanquam ita suscepit homi-
nem. ut in hominem uerteretur. hanc tantam blasphemiam non emen-
dabis. nisi credideris in assumptione hominis accessisse filio quod non
erat. Non autem cessasse uel defecisse quod erat. Deinde quaero quis
apparuerit moysi in igne quando rubus inflama batur & non ure-
batur. quamquam & illic angelum apparuisse scriptura ipsa declarat
dicens. Apparuit autem illi angelus domini inflama ignis derubo. In an-
gelo autem dominum fuisse quis dubitat. sed quis dixerat. utrum pater an fili-
us. dicturus es. filius. non uis enim patrem. ullomodo uel per subiectam
creaturam uisibus apparuisse mortalium. sed quod libet horum eligas.
ad utrumque respondeo. Si pater erat. apparuit & pater hominibus.
Si filius erat. non mutatur & filius. Ibi enim cum quesisset moyses
quis es & qui eum mitteret. ille respondit. ego sum quis sum. Quod quid
est aliud. nisi mutabilis non sum. Sicut propheticum testimonium
ipse posuisti. Ego sum quis sum & non sum mutatus. Dixit & iam rursus

ad moysen. Ego sum dñs abraham dñs isaac & dñs iacob. Aude si potes negare dñm
 patrem esse abraham & isaac & iacob. si non ipse derubo. sed filius loquebatur.
 Si autem pater. confitere & iam patrem dñm hominibus visum. Si uero uerque est
 dñs abraham & dñs isaac & dñs iacob. quid esse an nūis aut ambigis utrumque unū
 dñm. Iacob quippe est isrl. cuius filius dicitur. audi isrl dñs dñs tuus dñs unus est.
 Quapropter uerum eē agnosce quod dixi diuinitatem non per substantiam
 suam inquam inuisibilis & inmutabilis est. Sed per creaturam sibi subiectam mor-
 talium oculis apparuisse cum uoluit. non itaque sicut accipe^r uel accipere mea
 uerba uoluisti. Ego diuinitatem sic patribus ostendisse dixi. tamquam eam
 uoluerim credi uisibilem. quam prius inuisibilem dixeram. Sed dixi quando
 se patribus diuinitas ostendebat. per subiectam creaturam seu uisibilem de-
 monstrabat. Nam per ipsam suam naturam. usque adeo inuisibilis est ut ipse
 moyses. eum quo facie ad faciem loquebatur diceret. si in uenigratiam tan-
 tete ostendemihidemet ipsum manifeste. Ecce quod dixi relege. & inue-
 nies me uerum dicere. te autem intellegere noluisse uel non potuisse quod
 dixi. Audi ergo id ipsum me aliquanto planius differentem. Ego diui-
 nitatem patris & filii & sp̄s sc̄i. in sua natura atq; substantia mortalib;
 oculis inuisibilem dico. eam uero se in formas uisibiles uertere. absit ut
 dicam. quia inmutabilem dico. Restat ergo. ut a spectibus humanis quando
 se ostendit ut uoluit. Per subiectam intellegatur hoc fecisse creaturam.
 que potest oculis apparere mortalibus. quid est autem quod cum de patre
 dixisses. unus est inuisibilis. unde iam satis est disputatum. addidisti unus
 & iam incappabilis. atq; inmensus. incappabilem quidem non legitimus dñm.
 qui sanedicas incappabilem. nescio. Si enim capinon potest. quomodo non
 solum filius. uerum & iam pater. ueniunt ad hominem. sicut dicit ipse
 filius. & mansionem faciunt apud eum. puto quod capiat eos apud quem faci-
 unt mansionem. An forte dicet. non ex toto. sed ex parte capiuntur. Dic
 quod uis. respondetur tibi. Non sunt ergo incappabiles. qui sunt uel ex par-

ne ubi ostendit se refer
 modo dixit in ipsum
 magis inuenit ego
 sed dñs unus dñs
 Tu in principio die
 elu. & ipsi peribunt
 um uerterent die
 autem idem ipse est
 in epistula que est
 ubi dicitur. celi
 dñs inmutabilis
 dñs inmutabilis
 ut in sua
 quam inuenit homo
 blasphemum non in
 esse filio quod non
 Deinde uero quis
 in ma batur dñs in uer
 scriptura ipsi declar
 ma signi derubo. In
 rat ut in pater uel
 illo modo uel per subiecta
 quodlibet horum digne
 ut & pater hominibus
 inuenit moys
 am quis sum. Quod quod
 cum testi moniam
 dixit & uenit sus

te capabiles. an ideo tibi non sufficit incapabilem dicere. sed addidisti & immen-
sum. ut exponeres quatenus incapabilem dixeris. Idest. quia totius capax.
non est humana natura. Imensus est enim. uerum hoc & de filio dici potest.
Neque enim quisquam sic capit unigenitum uerbum. ut eius capacem se
omni modo audeat profiteri. Prorsus & iam ipsum non eē dubitamus
inmensum. Nam quero abste de quo accipias quod scriptum est. mag-
nus est. & non habet finem. Excelsus & in mensus. de ipso quippe paulo post
dicitur. Hic dñs noster non estimabitur alius a deum. inuenit autem
uiam discipline. & dedit eam iacob pueri suo. & isst dilectio suo. Post
hec super terram uisus est. & inter homines conuersatus est. Quis est
iste responde. Quis est inquam magnus & non habens finem. Excelsus.
& in mensus. quis super terram uisus est. & inter homines conuersatus est.
Uideo quos estis quas patiaris angustias. Times dicere. pater est. ubi audis ui-
sus est super terram & inter homines conuersatus est. Tu autem patrem per sua
substantiam reuera inuisibilem. Nec per subiectam creaturam uis eē ab homi-
nibus uisum. Times dicere. filius est. ubi audis non habet finem. Excelsus & in men-
sus. Tu enim patrem tantū modo esse contendis inmensum. Times dicere sp̄s sc̄s.
ubi audis. hic dñs noster. Tu enim nec dñm uis eē sp̄m sc̄m. Quid es acturus. quid
responsurus. homo qui non uis eē catholicus. ut xp̄m sic accipias. in forma serui
super terram uisum. & inter homines conuersatum. ut tamen in forma dī in qua
inuisibilis mansit. Confitearis inmensum. Hic dñs noster non estimabitur
alius a deum. Quis alius. nisi antichristus. quem uerum xp̄m. fides uera non
estimata. Sed eum pro uero xp̄o execrabilis iudeorum error expectat. Si ho-
ras & petis ut dicas. discipulus eē diuinarum scripturarum. ad rem pertinen-
tia testimonia diuina considera. Noli per multa quatenus nihil adiuuunt
euagari. Elige prudenter tacere. quam inaniter loqui. Quando non
inuenis quid respondeas manifestissimę ueritati. Timere te ostendis ne-
tenudem discipulus tuus. Utinam tu xp̄o sic induaris. ut discipulo tuos

magis ipsius uel discipulos eē quantuos. Nam me non penitē & quantcom
 dñs donat operam dare. ut & tu & discipul tui sub uno magistro sis condisci
 pul mei. Tractaui autem eocui post tantum tempus adhuc terespon surū
 eē promittis. Sitta responsurus es. aut modo respondisti. uel interrogati
 onibus uel prosecutionibus meis. non plane aliquid respondebis. Sed ut
 homines non intellegentes. quomodo documq; decipias. non tacebis. Ex his
 igitur omnibus quae sicut potui disputauī. Satis apparē patris & filii &
 sp̄s sc̄i. unam eē uirtutem. unam esse substantiam. unam dītatem. unā
 magistratē. unam gloriā. quia ipsa trinitas est unus dñs noster
 de quo dictum est. Audisr̄ dñs dñs tuus. dñs unus est. Tunc autem
 dictum est. quando dñs solus deducebat eos & non fuit in eis dñs alienus.
 neque enim noneos ducebat & xp̄s cum dicat apostolus. neque temptemus xp̄m
 sicut quidam illorum temptauerunt. Aut xp̄s non est dñs. aut xp̄s dñs est alius;
 Hic est ergo dñs pater & filius. & sp̄s sc̄i. trinitas unus dñs cui uni iubemur ea
 que n̄ nisi dō debetur seruitute seruire. Cum audimus dñm dñm tuum
 adorabis & illi soli ser ues. Neque enim hoc seruitute. non ser uimus xp̄o
 cuius membra sumus. Hec trinitas unus dñs. Dicit ego sum dñs & non ē
 alius praeter me. neque enim non est dñs xp̄s. quem uos quoque dñm & dñm
 confitemini. aut sp̄s sc̄i non est dñs domus suae. hoc est templi sui. ipse est qui p̄
 pe sp̄s dñi de quo dicitur. dñs autem sp̄s ubi autem sp̄s dñi. ibi libertas. Hec
 est trinitas. unus dñs. de quo dicit apostolus. nullus dñs nisi unus. Non autem
 cum hoc auditis. dñm negare unigenitum audeatis. Hic dñs trinitas dicit.
 Ego enim dñs & non mutor. non enim mutatus est xp̄s. cui dicitur. mutabis
 celos & mutabuntur. tu autem idem ipse es. aut mutabitur. sp̄s ueritatis
 cum sit inmutabilis ueritas. cui tantum honorem dat ipse xp̄s ut dicat. Expe
 dit uobis ut ego eam. nisi ego abiero. paraclitus non uenit ad uos. Et qui cū
 que dixerit. blasphemiam in filium hominis dimittetur ei. qui autem dixit
 rit. in sp̄m sc̄m. non dimittetur ei. Et cum de ipso dixerit. ecce ego uobiscum.

icere sedamā & in me
 dñs. quomodo capax
 um hoc dñs dñs
 uenit. ut uis capax se
 non ēe dñs
 o dñs scriptum est. mag
 ipso quippe paulo post
 in uenit autem
 dñs suo. Post
 uenit est. Quis est
 dñs finem & dñs
 conuersatus est
 ubi autem dñs
 Tu autem pater in per
 uenit. ut ēe dñs
 dñs dñs dñs
 Timere dñm sp̄s sc̄i
 Quis dñs uenit
 acapax in sp̄m dñi
 tamen in sp̄m dñi
 dñs non dñs
 dñm xp̄m fides ueritatis
 un error dñs
 dñm. ad tempore
 quere nihil ad
 loqui. Quomodo
 Timere dñm
 dñs. ut dñs dñs

sumus qui in consumationem seculi de illo dicit ut uobis cum sit in eternu-
his atque huiusmodi testimonis que omnia querere & colligere longu-
est. Si pacifice adquiescas eris quod orare & optare te dicis. diuinarum
scripturarum discipulus. ut de tua fraternitate gaudeamus;

EXPLICIT LIB. II. AURELI. AUGUSTINI

^(van)
AD UERSUS MAXIMUM ARRIANORUM EPM.

ALTERCATIO HERACLIANI LAICI CUM GERMI-
NIO EPO SIRMENSI DE FIDE SYNODI NICAENAE
ET ARMINENSIS ARRIANORUM QUOD GESTUM EST
IN CIVITATE SIRMINIA CORAM OMNI POPULO IDUS IAN-
VI FERIA GRATIANO ET DACALAITO CONSULIBUS.

Eduxerunt heraclianum & firmianum & aurelianum de custodia
coram omni plebe. epō sedente in cathedra cum omni clero coram omni
populo & maioribus natu populi. Germinius dixit ad heraclianum. Quid
tibi uisum est suadere hominibus. In omni uision. quod uari homines composuerunt.

heraclianus dixit. Ergo trecenti & eo amplius episcopi uari fuerunt.

Germinius dixit. Quid uult eē omni uision. heraclianus dixit. Tu qui
pro scandalo hoc in populo predicas & gre cenosti dicere. Germinius dixit.
Hoc eusebius ille exiliaticus docuit & hilarius qui nunc ipse de exilio uenit.

heraclianus dixit. Ego uere & auctoritate diuinarum scripturarum loquor.
Quid mihi hæc adponis ut extollas me a uia ueritatis. diuinis legibus comenda-
mus. dicendi enim & alter candi facultas patet. Germinius dixit. Tu quasi
quis male serue presbiter & diaconus es. heraclianus dixit. Neque presbiter
sum neque diaconus. Sed tanquam minimus omnium xpianorum prouita
mea loquor. Germinius dixit. Uidete quantum loquitur. nemo illi den-

8